

OHK - Geografija

III

B 21

GEOGR. OBZORNIK

/1957 2

91

49094900549, 4

UNIVERZA V LJUBLJANI - FF

COBISS

RAJSKI OBZORNIK

Leto IV.

Številka 4

Ljubljana

1957

Prosimo, da vplačujete naročnino za GO na tek. račun revije (60-KB-1-Ž-147), ne pa na tek. račun Geografskega društva. Na račun društva vplačujte le članarino.

VSEBINA

	Stran
Dr. Miroslav Zei, Morsko ribištvo v Slovenskem Primorju	84
Lojze Gosar, Erozijski prsti — problem našega časa	85
Vera Marchisetti, Možnosti za razvoj kmetijstva v Latinski Ameriki	87
Zdenka Zupančič, Film pri pouku geografije .	88
Mavricij Zgonik, Geograf in kartografsko delo	89
Književnost. M. Zgonik, Marginalije h Kranjčevemu-Savnikovemu učbeniku Zemljepis Jugoslavije za IV. r. gimnazij	92
Anketa	93
Drobne novice. St. Košnik, Malaja, dežela Commonwealtha	96
Društvene vesti. III. kongres slovenskih geografov	97

Slika na naslovni strani: Ribiško ladjevje ob slovenski obali

Geografski obzornik, časopis za geografsko vzgojo in izobrazbo, izhaja štirikrat letno. Izdaja Geografsko društvo Slovenije, Odsek za geografsko pouk. Uredniški odbor: dr. Svetozar Ilešič, dr. Ivan Gams, dr. Vladimir Kokole, dr. Vladimir Klemenčič. Urednik Darko Radinja, Ljubljana, Šubičeva 1. Dopise pošiljajte na urednikov naslov. Za vsebino člankov so odgovorni avtorji sami.

Letna naročnina 240 din. Posamezna številka 60 din. — Naročajte in vplačujte na naslov: »Geografski obzornik«. Uprava, Zemljepisni muzej Slovenije, Ljubljana, Trg francoske revolucije 7. — Štev. tek. računa: 60-KB-1-Ž-147. Tiska tiskarna »Kočevski tisk«, Kočevje

dr. Miroslav Zei

Morsko ribištvo v Slovenskem Primorju

Specifičnost našega morskega ribištva se kaže predvsem v razvojnem in ekonomskem pogledu. Nikjer ob jugoslovanski jadranski obali ni doživelo morsko ribištvo od svojega začetka do danes toliko peripetij in sprememb, kot sta ga bila deležna naša ribiška centra Izola in Piran. Od najstarejših časov do danes se je kosala Izola za prvo mesto na Jadranu tako gléde morskega lova kot ribje industrije. Kako težavno — zato pa nič manj pomembno nalogo so imeli naši povojni napor pri dvigu morskega ribištva na Slovenskem Primorju se da razbrati iz dejstva, da je nekdaj mogočno ribiško ladjevje v Kopru, Izoli in Piranu po vojni malone skopnelo. Tik pred zadnjo vojno je štelo ribištvo Kopra, Izole in Pirana poleg mnogih ribiških čolnov na vesla in jadra še nad sto dobrih motornih ladij. Mnogo tega je pokončala vojna vihra, velik del ribičev italijanske narodnosti pa se je izselil v Italijo z vsem svojim ladjevjem in lovnimi napravami. Kljub tej suhi dediščini pa lahko danes znova štejem Izolo za naš glavni ribiški center na Jadranu, ki ima največje število poklicnih ribičev, največ dobro opremljenih ribiških motornih ladij, ima najbogatejši letni ribolov in največjo ribjo industrijo. Izola je hkrati danes tudi pionir našega modernega morskega ribolova. Tu smo prvič in z velikim uspehom uvedli električno luč pri nočnem lovu na sardele, brglune in skuše (t. i. male sinje ribe), prvi smo tu masovno uvedli radiotelefonsko službo med ribiškim ladjevjem (doslej 23 radiotelefonskih aparatov na ribiških ladjah), prvi smo v večjem obsegu pričeli uvajati ribiške velike krožne mreže, t. i. plavarice iz vinilnih snovi, v zadnjih tednih pa skušamo odkrivati ribje jate z najnovejšimi pripomočki, t. i. ultrazvočnimi detektorji. Izolani in deloma tudi Pirančani ne love danes samo v Tržaškem zalivu, marveč gredo tudi daleč na jug ob vsej obali Istre, v Kvarner in celo v dalmatinske vode. Vse to tako odlikuje ribolov Slovenskega Primorja, da se bistveno razlikuje od ribištva vseh drugih južneje ležečih področij.

Ribolov na zahodni obali Istre, predvsem na Slovenskem Primorju, se je še pred zadnjo vojno precej razlikoval od dalmatinskega. Na zahodni istrski obali so lovili sardele predvsem s posebnimi, t. i. stoječimi mrežami ali stajalkami, s podobnimi mrežami so lovili tudi mnogo morskih listov in hrustančnice. V Dalmaciji so lovili sardele predvsem z mrežami na vlek, to je z raznimi t. i. mrežami migavicami, ša-

bakuni in mrežami vojgami za lov pod lučjo. Šele sodobni lov z velikimi krožnimi mrežami ali plavaricami je izenačil ribolov na jadranskih obalah.

Na zahodni istrski obali se je lov na sardele, brglune in skuše spremenil šele v zadnjih desetletjih. Manj efikasne stare stoječe mreže so izginile, uvedli pa so nove učinkovite plavarice. Izola in Piran imata danes približno 25 velikih plavaric (vsaka je 300 do 400 m dolga in vsaj 50 m visoka), nad 60 mrež vlačnic (trawl) in 4 velike tunolovke — poleg mnogih manjših drugih mrež. Ribiško ladjevje obsega 30 ribiških motornih ladij s povprečno 100 konjskimi silami vsaka in preko 70 pomožnih ribiških čolnov. Čeprav je danes na tem ozemlju manj ribolovnih plovnih objektov, mrež in ribičev kot pred vojno, je vendar ribolovna učinkovitost večja predvsem zaradi vsesplošne boljše opreme, na primer hitrejše in večje ladje, radiotelefonska služba med ribolovnimi enotami na morju, za lov bolj učinkovite električne luči od stare na petrolejski plin, večje in trpežnejše mreže, boljša ribolovna tehnika in drugo.

Upadanje ribiškega ladjevja po vojni kaže nekoliko naslednjih števil:

Število ladij z motorji (vsaj 10 BRT)

	1945	1957
Koper	11	— (ena za prenos rib)
Izola	48	18
Piran	3	12

V Hrvaški Istri (do Rabca) je v istem časovnem razdobju število ribiških motork padlo od 78 na 35. Kako močan ribiški center je Izola, kaže dejstvo, da je v vsej Istri danes praktično na lovu na drobne sinje ribe le 48 motork; Izoli pripada ena tretjina tega.

★

Glavni ribiški centri na Slovenskem Primorju so Izola, Piran in Koper. Prednjači Izola, ki jo tudi štejem za najstarejše ribiško središče. Omenja se že ob koncu prvega tisočletja, medtem ko imamo dosti podatkov in odredb o reguliranju ribolova že iz 14. stoletja. Sardele in brglune so začeli loviti verjetno v 16. stoletju. Vse do našega stoletja je Izola tekmovala za ribolovno prvenstvo z Rovinjem, dokler ga ni dokončno prekosila. Leta 1911 je bilo v Izoli 900 ribičev in 14.000 stoječih mrež, medtem ko je imel Ro-

vinj le 600 ribičev in 10.400 mrež. V tem času je bil na Jadranu najmočnejši ribiški center Komiža s 1500 ribiči, vendar mnogi med njimi so bili le sezonski, ki so ribarili od pomladi do jeseni, sicer pa le obdelovali polja in vinograde. Po vsem tem lahko imamo Izolo z njenimi čisto profesionalnimi ribiči že v začetku tega stoletja za najmočnejše ribiško središče na naši obali Jadrana.

Znatno manjši ribolovni pomen sta imela Koper in Piran. Kot ribiška centra sta se razvila nekoliko kasneje in v splošnem nista nikoli dosegla tiste ravni kot Izola. Leta 1911 je imel Koper približno 400 stojičih mrež za lov na sardele, Piran pa še manj. Po vojni je Koper v ribolovnem pogledu samo nazadoval, znatno pa se je dvignil Piran zlasti z reorganizacijo ribiškega podjetja Ribič.

Razmerje in razvoj ribolovnega ladjevja (samo aktivne velike ribiške motorke) naših treh ribiških centrov kaže naslednja razpredelnica:

	Število ribiških velikih motork			
	1954	1955	1956	1957
Koper	—	—	—	—
Izola	—	—	16	18
Piran	4	7	10	12

Teža ribolovnih motork se vrti med 13 in 20 BRT. Največji ribiški motorci sta Val in Iglica s 17 m dolžine in 20 BRT. Vsaka motorka ima približno 12 članov posadke, dve tretjini tega so italijanske narodnosti.

Dejansko število ribiških mrež, ki so v stalni rabi, je nemogoče podati zaradi manjšega ali večjega števila, ki je v popravilu. Prav tako je težko računati s stalnim številom ribičev. Za Jugoslavijo velja za leto 1954 — 12.365 ribičev od tega 3562 profesionalnih; velik del tega odpade na zahodno istrsko obalo, kjer je med ribiči razvit predvsem profesionalizem, medtem ko je drugod na naši obali doma predvsem sezonski ribič.

Moč ribolovnega področja oziroma ribolovnih središč se kaže najbolj neposredno v samem lovu, pri tem pa moramo upoštevati tudi kvaliteto in ceno rib, režijske stroške lova, transportne možnosti, možnost industrijske predelave rib, število zaposlenih ljudi pri ribolovu v najširšem smislu in še mnogo drugega. Po vsem tem vidimo, da je letni ribolov naših dveh ribiških podjetij Ribe iz Izole in Ribiča iz Pirana zelo visok, zlasti če ga primerjamo z drugimi našimi ribolovnimi področji. V zadnjem desetletju sta povprečno nalovili slovenski ribiški podjetji 8,5 odst. celotnega jugoslovanskega ribolova, v zadnjih dveh letih pa celo 11 odst. (leto 1955) in 14 odst. (leto 1956). Od tega gre na Izolo v zadnjih petih letih 75 odst., na Piran 20 odst. in 5 odst. na Koper.

Po podatkih, izračunanih iz naših razmeroma netačnih ribiških statistik, se je spreminjal naš letni morski lov tako:

Leto	Lov v tonah		Leto	Lov v tonah	
	LRS	FLRJ		LRS	FLRJ
	(današnje ozemlje)				
1937	758	11.024	1950	2.236	24.668
1938	588	12.873	1951	930	16.728
1939	897	10.528	1952	522	15.895
1940	890	12.044	1953	1.053	17.299
1947	1.400	13.514	1954	1.247	14.940
1948	1.500	16.492	1955	1.530	13.600
1949	2.049	24.254	1956	2.461	18.269

Dejanski ribolovni vzpon je pokazalo Slovensko Primorje šele v zadnjih štirih letih. Močan lov v letih 1949 in 1950 gre le na račun bogatih ribolovnih let, kar se odraža prav tako v celotnem jugoslovanskem ribolovu. Že v zadnjih štirih letih, zlasti pa lani, in tako kaže tudi letos, prednjači ribolov podjetij Ribe in Ribiča daleč pred drugimi ribolovnimi podjetji FLRJ. Razloge za tolikšno ribolovno zmogljivost naših domačih ribolovnih podjetij moramo iskati predvsem v dobro opremljenih ladjah z radio-telefonsko službo in v močnih električnih svetilkah, ki jih ti dve podjetji uporabljata pri lovu na sardele. Stari način lova z lučjo na petroplin so tu zamenjali z električnimi štirikilovatnimi žarnicami. Iz prakse se zdi, da učinkuje bela električna luč ugodneje na lov drobnih sinjih rib kot doslej uporabljane petroplinske rumene luči. Zdi se pa, da love na Slovenskem Primorju prav zaradi bele električne luči razmeroma več brglunov, kot jih love s petroplinskimi lučmi, medtem ko je ostal lov sardel približno isti. To vidimo, če primerjamo sestavo lovi iz predvojnega in povojnega obdobja (ko so pričeli pri lovu uporabljati električne luči). Pred vojno je prišlo na sardele 63 odstotkov, na brglune 10 in na skuše 27. Povojno povprečje pa daje (če ne upoštevamo papalin in tunov) 60 odstotkov za sardele, 29 za brglune in 11 za skuše.

Lov belih rib z vlačnico, lov tunov, papalin in drobni obalni ribolov ter lov in gojitev školjk dajejo razmeroma majhen težinski prispevek. Na drobne sinje ribe s papalinami vred pride 74 odstotkov, na tunolov in na lov z vlačnico komaj 3 odstotke, a na obalni mešani ribolov in na produkcijo školjk (zaradi velike teže) pa 23 odstotkov.

Gojitev ostrig in užitnih klapavic se je v zadnjih letih nekoliko dvignila, vendar je še vedno znatno prenizka. Zlasti majhen je lov školjk barčic (imenovanih tudi mušuli). Nekoč so bila naselja teh školjk zelo bogata in so dajala povprečno do dve toni na dan. Huda epidemija med temi školjkami, ki je izbruhnila po vojni, pa je uničila malodane vsa naselja, tako da je prenehal vsakršen lov; danes se ta naselja le počasi obnavljajo.

Celoten naš ribolov je torej razmeroma velik in rentabilen, kar vidimo zlasti, če ga primerjamo s tistim na hrvaškem in črnogorskem lovnem področju. Po podatkih iz Pomorske enciklopedije je bilo leta 1956 v NRH 1180 motornih ribolovnih edinic z 19.792 konjskimi silami, v LRS le 45 z 2930 ks in v NRCG

40 motornih ribolovnih edinic s 1736 ks. Po teh podatkih bi torej prišlo na eno konjsko silo v Črni gori 148 kg rib, v Hrvaški 781 kg in v Sloveniji 1034 kg rib.

★

Neposredno z ribolovom se razvija ribja industrija, predelava rib na najrazličnejše načine (sterilizirane in nesterilizirane konzerve, antipaste, ribja moka, ribje olje). Slovensko Primorje se tudi v tem pogledu odlikuje in zavzema vodilno mesto na našem Jadranu. Prvovrsten industrijski center za predelavo rib je postala Izola že v prejšnjem stoletju. Tu je bila ustanovljena prva tovarna za ribje konzerve. Vendar so bile izolanske ribje tovarne že od prvega osnutka vezane na uvoz rib, sprva jegulj iz italijanskih lagun, kasneje na uvoz svežih in slanih sardel

iz Dalmacije in celo iz drugih mediteranskih ribolovnih področij. Za vojne sta ostali le dve, ki sta se danes razvili v naši največji tovarni na Jadranu (poleg rovinjske Mirne), to sta Iris in Arigoni. Leta predelava obeh tovarn presega dva tisoč ton. Leta 1956 je predelala Iris 1190 ton rib, Arigoni pa 1085 ton. Razen rovinjske tovarne Mirne, ki je enaka izolanskim tovarnam, je povprečje drugih ribjih tovarn na jugoslovanski obali pod 500 ton. Kako močna je naša ribja industrija, se kaže v dejstvu, da je bilo leta 1956 predelanih na Slovenskem Primorju 2484 ton rib, medtem ko je dala vsa hrvaška obala z 22 tovarnami 5091 ton. Koprška ribja tovarna Delanglade daje letno komaj petino tega, kar predela ena izolanska tovarna.

Razvoj ribje industrije v zadnjem desetletju na Slovenskem Primorju v odnosu do celotne produkcije v naši državi vidimo iz naslednje razpredelnice:

Leto	Steril. kons.		Nester. kons.		antipaste		ribja moka		ribje olje	
	LRS	FLRJ	LRS	FLRJ	LRS	FLRJ	LRS	FLRJ	LRS	FLRJ
1951	496	1878	409	1026	70	—	6	62	4	19
1952	683	3051	310	820	88	—	16	108	8	33
1953	895	3773	401	981	32	—	24	215	12	61
1954	812	3865	502	1168	430	—	92	319	14	62
1955	831	3180	506	1103	291	—	135	576	39	117
1956	1502	5858	452	948	530	9	139	770	61	209

Ribiško ladjeve ob slovenski obali

Izvoz svežih rib v inozemstvo je narastel pri nas šele v zadnjih dveh letih. Ugodna lega in zlasti hitra zveza s Trstom dajeta Izoli in Piranu znatne prednosti pred južneje ležečimi ribiškimi področji. Tako je leta 1954 LRS imela le 4,24 odst. v skupnem jugoslovanskem izvozu, leta 1955 že 10,6 in lani 28 odst. našega celotnega izvoza rib v inozemstvo. Izvoz konzerviranih rib je seveda znatno večji, saj je tudi procentualno ribja industrija v LRS visoka. Leta 1955 smo izvozili približno 1300 ton predelanih rib (NRH 2772 ton).

Od celotnega ribolova je prišlo v LRS na	
industrijsko predelavo	2180 ton
izvoz v inozemstvo	370 ton
izvoz v notranjost	12 ton
prodano na obalnih trgih	371 ton
lastna poraba ribičev	15 ton

Kot posebnost našega domačega ribolova bi morali omeniti še ribiško šolo v Piranu, ki obstaja že osmo leto in je danes edina te vrste v naši državi. Šola je doslej dala približno 70 dobro izvežbanih ribičev z vsem potrebnim teoretičnim in praktičnim znanjem; preko 40 jih je vkrcanih na domačih ribiških ladjah. Tako se dviga strokovnost domačega ribiškega kadra, kar prav gotovo znatno pripomore k večji učinkovitosti našega ribolova.

★

Naš domači morski ribolov se odlikuje z veliko učinkovitostjo, ki se kaže v velikem letnem lovu, dobro razviti ribji industriji in v razmeroma velikem izvozu v inozemstvo. Razmeroma majhno ladjevje je opremljeno z najsodobnejšimi ribolovnimi napravami in ima strokovno dobro izvežban kader mladih ribičev. Ribiški podjetji v Izoli in Piranu imata svoje lastne velike mehanične delavnice in razpolagajo z visokimi lastnimi denarnimi sredstvi, s katerimi obnavljajo in pospešujejo svoj ribolov na vse višje raven. Kljub temu pa je še vedno nekoliko perečih problemov, ki bi jih naše morsko ribištvo moralo rešiti čim prej, da še bolj poveča svojo storilnost.

Še vedno je premalo razvit lov na velike sinje ribe, tune in palamide. Lov se bo zlasti hitro dvignil, ko bodo imele tunolovke sodobne podvodne detektorje ribjih jat. V to službo bi bilo potrebno vpeljati tudi hidroavione in seveda nekoliko hitrih tunolovk. Medtem ko je v zadnjih tednih podjetje Riba iz Izole pričelo raziskovanje (skupaj z Zoološkim inštitutom ljubljanske univerze) z novo nabavljenimi ultrazvočnimi detektorji (echosounder) na odkrivanju podmorskih ribjih jat, je vprašanje s hidroavionsko službo še vedno odprto. Morda bi se dala tu zainteresirati vojna mornarica, saj bi bili poleti za odkrivanje ribjih jat verjetno tudi koristni samemu vežbanju pilotov, bili bi pa hkrati nad vse koristni pri napredku našega morskega gospodarstva. S takimi poleti bi tudi odkrivali tiste površine morja, kjer se zadržujejo sardele. Tako bi postal lov bolj racionalen, ribiči bi ne lovili le na slu-

čajno izbranim področju, marveč bi šli naravnost na plodno območje, kjer se zadržujejo sardele.

Še večji uspeh si lahko obetamo od podmorskih ultrazvočnih detektorjev ribjih jat. Uspehi našega prvega eksperimentiranja se bodo lahko prav kmalu obnesli v praksi. Lahko mirno trdimo, da bo prav ta način lova zrevolucioniral naše, za danes še zelo zastarelo ribištvo na Jadranu in bo dvignil letni lov vsaj za polovico. Potrebno pa bo nabaviti ultrazvočne detektorje vsaj za vsako drugo ribiško motoriko.

Drugi problem je predvsem zimski lov, ki je danes omejen bolj na lov z globinskimi mrežami vlačnicami (t. i. lov na bele ribe). Lov z vlačnico je pri nas na Jadranu še vedno le postranskega pomena, medtem ko daje našemu jadranskemu sosеду veliko dobička. Verjetno se bodo s povečanjem tega lova odprli novi bolj biološki in gospodarski problemi, kot je vprašanje t. i. prelova ali neracionalnega uničevanja ribjih naselij, kar pa danes še ne kaže, da bi se mu približevali. Ta problem pa je danes bolj splošnega pomena in zadeva celotno ribištvo predvsem odprtega Jadrana.

Potrebno bo misliti na zimski lov sardel. Ta trdi oreh so že večkrat poskušali rešiti, pa je bilo vse zaman. Z ultrazvočnimi detektorji ribjih jat se bo morda tudi to vprašanje rešilo, kar bi bilo izredno velikega gospodarskega pomena za ves naš ribolov.

Današnje stanje vzgoje ostrig in lova školjk na Slovenskem Primorju ne zadostuje. Misliti bo treba na povečanje ostržišč pri izlivu Dragonje in ob Strunjanu. Prav tako bi bilo potrebno pričeti z vzrejo užitnih klapavic, ki bi se jih dalo uporabiti tudi v industrijske svrhe.

Svojevrsten problem daje t. i. mali priobalni ribolov, ki naj bi zadostil potrebam obalnega prebivalstva in bi postal glavni vir v času tujskega prometa. Tudi izvoz svežih rib v notranjost je še vedno prenizek. Ta potreba je pripeljala Svet za pomorstvo in ribištvo do sklepa, da se ustanovi posebno ribiško podjetje za lov priobalnih rib.

Pri koncu naj omenim še možnost, da bi naša ribiška flotilja izkoriščala tuja morja, predvsem Mediteran. Ta misel sicer ni nova, saj se je že večkrat poskušalo z lovom v tujih vodah; uspeha doslej ni bilo veliko. Prej ali slej bo le potrebno preiti na veliki ribolov na tune, palamide, sardele in morda na mečarice v Mediteranu. Ribe bi nam pomenile ne samo bogate devize, zaposlile bi hkrati tudi naš ribiški kvalitetni kader, ki narašča pri nas iz leta v leto. Naši ribiški podjetji Riba in Izola sta že pričeli s prvimi pripravami za takšen lov v Mediteranu.

Literatura: Poleg neposrednih statističnih podatkov iz naših ribiških podjetij Riba (Izola), Ribič (Piran) in Remigio Descovi (Rovinj) in osebnega sodelovanja pri raziskovanjih s podjetjem Riba so podatki vzeti iz raznih člankov naslednjih časopisov: Morsko ribarstvo (1950—1957), Statistika morskog ribarstva za 1936—1940 (Split), Ribarski Godišnjak za 1948—1952, Zbornik razprava o problemima pomorske privrede, 1954 (Zagreb).

Erozija prsti - problem našega časa

Voda, vegetacija in prst morajo biti v stalnem ravnovesju. To ravnovesje pa je človek z nepravilnim ravnanjem porušil. Zato se je pričela v začetku neopaženo pojavljati erozija s svojimi usodnimi posledicami, katerih so se začeli resno zavedati šele v najnovejšem času. Zemlja, na kateri je človek skušal postaviti nova središča civilizacije, izginja, ker jo odplavlja voda in odpihava veter. Tenka vrhnja plast prsti izginja sedaj v tako hitrem tempu, da temu v zgodovini ne najdemo primere. Ko pa ta tenka plast izgine, postanejo prej rodovitne pokrajine puščave, kjer se ne da živeti. Tako je nastalo verjetno že skoraj 2,6 milijona kvadratnih kilometrov novih puščav. Še veliko večje površine pa dobivajo postopno vedno bolj značilnosti puščave. V vseh deželah Novega sveta uničuje erozija prst z neverjetno brzino, ki vrh tega še stalno raste.

Tehnika pomaga poljedelstvu z novimi stroji, ki opravljajo delo, za katero je bilo prej potreba velikega števila delovnih moči, biologija omogoča vzrejo novih rastlinskih zvrsti, ki uspevajo tudi v deželah, kjer se prej zaradi neugodnega podnebja poljedelstvo sploh ni moglo razviti, kemija daje nova umetna gnojila, ki podvojijo ali celo potrojijo hektarski donos. Kljub temu pa povprečni hektarski donos ne raste, ampak celo pada. To sicer še ne pomeni, da pada tudi celotna množina pridelkov. Tega ni, ker se površina obdelane zemlje stalno veča. Pač pa se iz povedanega vidi, da se da z uporabo znanstvenih izsledkov rodovitnost prsti povečati samo do neke meje. Erozija pa lahko rodovitnost prsti popolnoma uniči. V puščavi se od lastnih pridelkov ne da živeti. Narod pa, ki uničevalno iz-

rablja prst svoje dežele, ne bo potreboval dolgo, da jo bo spremenil v puščavo. Prav to pa se je dogajalo zadnjih sto let v mnogo obetajočih novih deželah. Na tem se nič ne izpremeni, tudi če se še danes mnogi ne zavedajo dovolj, kako usodne so posledice preteklega načina gospodarjenja z zemljo v teh deželah.

Ne smemo namreč pozabiti, da erozija prsti bolj radikalno spreminja potek zgodovine kot pa vojna ali revolucija. Nobena človeška iznajdba ne more v taki meri pospešiti proces nastajanja prsti iz kamnite osnove, da bi ga sploh smeli primerjati z vedno hitrejšo denudacijo. Po človeku pospešeno denudacija ali erozija prsti opazamo dandanes skoraj v vseh civiliziranih deželah, razen v severozahodni Evropi. Podnebje ali okolje malokatero pokrajine je odporno proti eroziji. Najhujša pa je erozija v semiaridnih kontinentalnih stepah, prerijah in veldih Severne in Južne Amerike, Avstralije, Južne Afrike in Rusije, to je v deželah, ki naj bi postale središče bodočih civilizacij. Tudi v tropskih in subtropskih deželah Afrike in Indije predstavlja erozija največjo nevarnost za obstoj prebivalstva.

Do nedavnega so mislili, da je erozija le pojav lokalnega pomena, ki uniči tu in tam nekaj polj ter tako onemogoči posamezne farme in prisili naseljenke, da zapuste svoje domove ter gredo iskat nove obdelovalne zemlje. Sedaj pa smatrajo erozijo za nalezljivo bolezen, ki pustoši na široko, ne meneč se za meje posesti posameznika, naroda ali države. Uporabna površina zemlje se vseprek krči. Tudi gradnja velikih hidroelektričnih pregrad je otežkočena, ker erozija hitro zasipa zbiralne jezove z materialom.

Značilni primer po eroziji razjedenega zemljišča v državi Illinois, ZDA

Erozija se da najlepše preprečiti takoj, ko se prične. Ko pa je že tako napredovala, da ogroža cele pokrajine, jo je zelo težko ustaviti. V ZDA in tudi v Južni Afriki je erozija postala splošen problem, ki se tiče vseh in ne samo poljedelcev.

V tropskih pokrajinah se zaradi uničevanja gozdov širi lateritizacija prsti. Kjer so bili prej gozdovi, so samo še savane, prerije in stepe, skratka samo še velike nerodovitne pokrajine. S požiganjem gozdov in savan se ta proces samo še pospešuje.

Skrajna posledica neoviranega napredovanja erozije je, da propadajo celi narodi. Četudi ima narod v deželi velika rudna bogastva, ne more trajno obstajati brez rodovitne zemlje. Erozija je bila eden najpomembnejših činiteljev, ki so povzročili, da so propadle prejšnje civilizacije in imperiji. Stara mesta, katerih razvaline ležijo sedaj sredi puščav, so bila nekoč sredi najrodovitnejših dežel. Puščave Severne Kitajske, Perzije, Mezopotamije in Severne Afrike pričajo prav tako o postopnem izčrpanju prsti, ki se ni mogla upirati vedno večjim zahtevam. Pretirano izčrpanje zemlje je bilo in je predhodnik erozije.

Kitajci obdelujejo že od nekdanj vsa zemljo, ki se jim zdi primerna za to; tako obdelujejo na primer puhlico v pokrajini Shansi že preko 4000 let. Obdelujejo pa le doline, ker je erozija planote tako razkosala, da niso nič več primerne za poljedelstvo. Rumena reka in Rumeno morje imata svoje ime po rumeni barvi spodnje plasti prsti, ki jo voda stalno prinaša v reko iz sedaj nerodovitnih planot puhlice. Rumena reka v gornjem toku erodira, v spodnjem toku pa je zaradi stalnega odlaganja erodirane prsti njena struga dvignjena nad okolico. Na leto pre-

nese Rumena reka okrog 2500 milijonov ton prsti. Tudi drugod na Kitajskem je erozija dosegla skrajno nevarno mero, toda SZ, Kitajska in področje Rumene reke so neminljivi simboli propadanja nekdanje civilizacije.

Reka Tigris v Mezopotamiji, ki je nekoč namakala in bogatila Babilon in Asirijo, ima sedaj strugo dvignjeno na velikih količinah erodirane prsti. Prebivalci ravnine so namreč potrebovali v zameno za izčrpano prst novo obdelovalno zemljo. Zato so izsekali gozdove po hribih. Posledica tega pa so bile velike povodnji, ki so preplavile njihova polja v ravnini in porušile namakalne naprave, ki so tedaj predstavljale velikanska gradbena dela. Na meji nekdanje Perzije in kartaškega imperija je puščava brezobzirno napredovala zaradi izčrpanosti prsti, slabih letin in opuščanja obdelovalne površine. Tudi rimski imperij je propadel deloma zaradi uničevanja gozdov, izčrpane prsti in erozije. Na Mediteranski obali, od Španije do Palestine, ni nič več gozdov. Zato je tu podnebje tako suho, večina rodovitne prsti iz mediteranskih dežel pa leži na dnu morja. Mediteranske dežele le zato niso tako popolnoma propadle kot prejšnje države ob robu puščav, ker nastaja tu sorazmerno hitro nova prst iz skale. Vendar pa nastajanje nove prsti tudi tukaj ni moglo nadomestiti erozije.

Nekateri menijo, da je severozahodna Evropa, kjer ni hudih viharjev ali suš, posebno odporna proti eroziji. V resnici pa je to le zato tako, ker se je tu poljedelstvo prilagodilo podnebju. Dežele Novega sveta pa so odkrili in kolonizirali v čisto drugačnih razmerah. Skoraj povsod se je naseljencem obetal največji dobiček pri tem, če so izkoriščali in izčrpavali še nedotaknjeno zemljo. Posebno stepe je bilo s čisto površno obdelavo lahko spremeniti v orno zemljo, ki je imela dosti rastlinske hrane, in jo je bilo lahko obdelovati, ne da bi morali pri tem misli-

Isto zemljišče — že pogozdno

ti na kakršno koli izboljšanje zemlje. Brez vsakršne obdelave je bilo lahko spremeniti stepe v obširne in bogate pašnike.

Ko začne erozija groziti deželi, da jo bo dokončno uničila, se da le na ta način zaustaviti, če popolnoma spremenimo ureditev dežele in način življenja. Ko postane erozija narodni problem zadene vse ljudi in vse interese. Zaradi nje se postopno niža življenjski standard, kar povzroči v družbi občutek negotovosti. Kdor gleda samo na zunanje znake trenutnega blagostanja, tega seveda ne more razumeti, ker ne ve, da je neizčrpana prst edini zanesljivi temelj, na katerega se lahko civilizacija opira. Erozija je namreč znak, da se človeška družba slabo prilagaja okolju, je opozorilo, da se je narava odločno uprla nenadnemu vpadu eksotične civilizacije, ki je podrla njeno uravnovešenosť.

Človek sme upravljati zemljo na enak način kot drevje in rastline. Predvsem pa mora skrbeti, da prst izboljšuje in da zapusti svojim naslednikom vsaj malo boljše zemljo, kot jo je prejel v obdelavo.

Evropsko poljedelstvo si je kljub svojim pomanjkljivostim prizadevalo in si morda še prizadeva, da bi se rodovitnost prsti izboljšala. Naseljenci

v prekomorskih deželah so sicer dobro poznali načela in metode obdelovanja, ki so se v Evropi izkazale za najboljše. Toda gospodarske razmere v novonaseljenih deželah so zlasti še pod vplivom vedno večjih možnosti za svetovno trgovino navajale ljudi, da so tudi obdelovanje zemlje uravnali predvsem po pridobitnih, trgovskih vidikih. Zaradi tega se poljedelstvo v novih deželah ni razvijalo postopoma, ozirajoč se na lokalne prirodne pogoje, ampak je bilo le izraz nenadnega, silnega in neurejenega vdora človeka v nepripravljena področja.

Če pomislimo, da pokrivajo puščave $\frac{3}{4}$ površine (kopne) zemlje, nam postane jasno, da bi morali zemljo skrbno varovati pred vsakršnim poslabšanjem. Prenehati je treba s popolnim iztrebljanjem gozdov, da bi na njihovem mestu gojili kulture, ki ne dajejo zadovoljivih pridelkov. Požiganje gozdov in afriških savan je prav tako zgrešeno in škodljivo. Povsod je treba uvesti oranje pobočij v smeri izohips in organizirati gojenje kulturnih rastlin v terasah. Prav tako je treba preprečiti preintenzivno pašo, ki povzroča propadanje prerijske zemlje in do skrajnosti omejit škodo, ki jo povzroča drobnica in zlasti koze.

Vera Marchisetti

Možnosti za razvoj kmetijstva v Latinski Ameriki

Eden izmed najbolj perečih problemov današnje Južne Amerike je vprašanje, če razvoj kmetijstva ne bo zastajal za precej velikim in v zadnjih letih hitro naraščajočim številom prebivalstva v celoti in zlasti za rastočim povpraševanjem po hrani in surovinah v področjih, kjer se razvija industrija. Osnovna proizvodnja Latinske Amerike bi se morala po mnenju mnogih strokovnjakov razvijati na oni stopnji, ki bi zadostovala za zadovoljitev domačih potreb po hrani in ki bi proizvajala za izvoz, sicer je nevarno, da pade standard prebivalstva. Poročilo z gornjim naslovom, ki ga je pred kratkim izdala FAO pri Združenih narodih, obravnava le kmetijski prispevek ter se tega vprašanja dotika nemara preozko. Vsekakor pa so ugotovitve tudi s tega področja zelo zanimive.

Na splošno se je v Latinski Ameriki povečalo prebivalstvo v letih od 1934 za več kakor 50 odst. Pridelak riža, kasave (manijoke), krompirja, užitnih oljnih semen, sočivja, sladkorja, banan in raznih vlaten je to razmerje presešel. Nasprotno pa je pridelek žita, koruze, pšenice, sladkega krompirja, mesa, kakava, kave, volne in neužitnih oljnih semen začel zaostajati za tem razmerjem. Nekatera področja pogosto trpe za neobičajnim primanjkljajem hrane. Obdobje suše povzročajo lakoto v severovzhodni Braziliji. Suša je bila tudi vzrok, da je morala celo Argentina leta 1952 uvoziti pšenico in močno omejiti izvoz mesa.

Cenijo, da predstavlja orno, obdelovalno zemljo le 5 odst. od celotne površine Južne Amerike. Eden izmed strokovnjakov, dr. Alberto Beorgier, je opozoril na omejeno proizvodno zmogljivost večjega dela še preostalega ozemlja: na nizko proizvodno zmogljivost travnatih področjih v južni Argentini, revščino na pol nerodovitnih tal ob zahodnem vzhodu Andov, nezanesljivost pridelkov v severovzhodni Braziliji in zelo kratko plodno dobo tal v Amazoniji, potem ko se uniči gozd. Faktor, ki močno omejuje proizvodnjo v večini Andov, je višina, v južnih Andih stalno deževje in na Perujski obali hude suše. Proizvodnost so skušali dvigniti do zdaj z melioracijami (zlasti namakanjem) in naseljevanjem. Pokrajine z največjim deležem namakane obdelane zemlje so Peru (75 odst.), Britanska Guayana (50 odst.), Mehika (22 odst.) in Čile (22 odst.). Namakanje služi v glavnem za pridelovanje subtropskih in tropskih sadežev, razen v Čilu. Najbolj obsežna področja, kjer so po načrtih že v teku dela na namakalnih napravah, so v Mehiki, Čilu, Peruju in v Venezueli. Področje semiaridnega pasu vzdolž Andov, ki ga je Argentina meliorirala z namakanjem v povojnih letih, daje večje donose od katerega koli drugega dela Latinske Amerike, kjer so v teku podobna dela.

Poročilo FAO domneva, da bo v vsej Latinski Ameriki v štirih letih dodano obstoječi površini orne zemlje le 100.000 ha, kar bi zadovoljilo le 10 odst.

predvidenih potreb. Znatno del namakalnih naprav, ki že obstojajo, so v slabem stanju in zahtevajo velikih stroškov za vzdrževanje. Gradnja novih naprav pa je otežkočena zaradi finančnih težav.

Latinska Amerika je dosegla tako stopnjo razvoja, da se razširjenje kmetijskih površin najbrž ne bo izvršilo ob robu že obstoječih izkoriščenih površin, temveč v obliki osamljenih jeder obdelanega sveta na izbranih točkah, često precej oddaljenih od dosedanjih meja kompaktne poselitve. Poročilo FAO misli, da je najbolj viden primer take vrste kolonija Tingo Maria v Peruju. Tam se je naselilo leta 1936 20.000 ljudi. Povečanje prodaje kmetijskih proizvodov z novoosvojenih površin od 3700 ton na 22.000

ton v letu 1950 kaže, kaj je mogoče doseči v razmeroma kratkem času. Drugi način povečanja obdelane površine, z razdelitvijo večjih posestev in bolj intenzivno izrabo tal, je omenjen v poročilu le bežno. Na teh površinah doslej še niso maksimalno izkoristili rodovitnosti tal, ki pa mnogokje res ni posebno velika. Misli se celo, da se kvaliteta prsti na teh površinah stalno zmanjšuje. V Braziliji so odkrili, da se zgubi do 75 odst. raznih organskih snovi iz nekaterih vrst tropskih prsti že po dveh letih kulture. Poročilo FAO ugotavlja tudi širjenje mehanizacije z velikih posestev na manjša, delno pod vplivom preusmeritve agrarnega prebivalstva v industrijska področja.

Zdenka Zupančič

Film pri pouku geografije

S tem naslovom je izšel v švicarski geografski reviji članek, ki naj bi prispeval k diskusiji o vlogi filma pri pouku geografije.

Poučni film danes ni več neznan, pravi avtor, saj predstavlja pripomoček modernega pouka že nad 30 let. Če še vedno diskutirajo o pomenu filma pri pouku, je to manj načelnega, kot metodično-didaktičnega značaja (n.pr.: vprašanje oblikovanja filma za različne stroke).

Avtor članka ugotavlja, da je bila produkcija poučnih filmov zlasti v inozemstvu zelo nagla. Spričo tega so bili tudi pogledi na film različni in zdaj je potrebno rešiti vsa vprašanja s posebnim ozirom na geografske filme.

Nadalje našteva avtor zahteve, ki veljajo uporabi filma:

1. Film prikazuje zlasti pojave, kjer je gibanje bistvenega pomena (n.pr. film o vulkanu Paricutin).
2. Poučni film spada kakor fotografija k pouku.
3. Vsebina filma naj ustreza stopnji dijakov.
4. Poučni film naj se uporablja tam, kjer je ustreznejši, boljši od drugih učnih pripomočkov.

Precej pozornosti posveča avtor možnosti in tipom filma. Pravi, da zmore film kot nobeno drugo ponazorilo poljubno spremeniti **prostor** in **čas**. Kamera je lahko na poljubnem mestu, lahko obseže neki prostor v vseh dimenzijah; faktor časa pa je povečan ali zmanjšan. Risanemu filmu se nudi možnost kombinacije z naravnimi posnetki, kar bistveno pripomore k razumevanju. Ponekod je **barva** važen element slike, vedno pa ne zadovolji in tudi podraži film. Na splošno imajo največji pomen oblikovni elementi, zato se lahko zadovoljimo tudi s črno-belimi filmi. **Zvok** (v kolikor ima v poučnih filmih kaj pomena) naj bi se časovno ujema z dogajanjem (synchronizacija); za geografski pouk zadošča tudi nemi film s komentarjem.

Poučni film naj bo zelo objektivni; je torej v bistvu dokumentaren. Glede na vsebino razlikujemo **kratke**, ki prikazujejo neki določen pojav in **pregledne**, ki nas popeljejo čez širna področja. Nujno je, da so vsi taki filmi resnični, brez kakršnih koli potvorb vsebine; takšno naj bo tudi človekovo sodelovanje v filmu. Od dokumentarnega se poučni film razlikuje v tem, da se omejuje le na bistvo, na to, kar se dajakom lahko ponazori le s filmom.

Avtor nas seznanja tudi z **zahtevami**, ki jih postavlja film geografiji. Veljajo že zgoraj našteje, s posebnim ozirom na stroko. Kratki filmi naj bodo izdelani z najboljšimi tehničnimi pripomočki; pri tem zelo dvigne vrednost filma kombinacija naravnih posnetkov in trikov. Kratek film naj bo poenostavljen in omejen le na eno dogajanje. Vendar naj ne posreduje kot učbenik različnih pogledov na prikazano; saj tudi pri pouku tega ne delamo. Ob tem primeru avtor zahteva diskusijo, ki naj privede do rešitve tega vprašanja. Večina geografskih filmov pripada skupini preglednih. Najbolj so iskani filmi za regionalno in gospodarsko geografijo. Kakšne zahteve lahko stavimo takemu filmu, vprašuje avtor in pravi, da je odgovor zelo težak in da inozemstvo ni enotno odgovorilo. Nato načinja diskusijo o teh odgovorih.

Najprej omenja negativni primer filma, ki prikazuje pokrajino v istem vrstnem redu kakor učbenik. Začenja z lego, nadaljuje s prirodno, nato s kulturno pokrajino. S triki prikazuje nekatera težko ponazorljiva mesta.

Drug, prav tako negativen primer, predstavljajo posnetki brez organske zveze, kar seveda ni več poučno, tak film prikaže lahko preveč snovi naenkrat ali pa preskakuje in je nepregleden.

Drugače je s potopisnim filmom, ki ga smer poti povezuje v celoto. Taki filmi so lahko dragoceni, če so metodično dobri.

Nekateri producenti postavijo v poučnih filmih človeka v ospredje in na primeru ene družine prikazujejo način življenja v neki deželi.

V Nemčiji, nadaljuje avtor, so mnenja, da je za pouk velikega pomena film, ki prikazuje neko dogajanje v naravi kot celoto. Pri tem je zelo važno, da so vsi momenti močno povezani in da je dogajanje napeto ter dogodek prikazan realno. Čim manj naučenega in čim manj trikov naj moti tak film. Tu ni poudarek na sistematičnem prikazovanju dežele, temveč se skuša z enim primerom ponazoriti zveze med različnimi činitelji v pokrajini. Avtor na tem mestu naglašja, da je izdelovanje te vrste filmov zelo zahtevno in je bilo do danes nepopolno.

Učinek filma je seveda neprimerno večji s pomočjo dobrega komentarja, ki ga ne sme pogrešati niti najboljši film.

K temu pripominja švicarski avtor naslednje: najboljši je komentar, prilagojen stopnji in tipu šole. Toda film, ki bi imel več komentarjev (za različne stopnje), bi postal predrago učilo. Danes marsikje lahko posnamejo učiteljev komentar na magnetofonski trak; kar se sliši pri pouku več ali manj mehanično. Ob predvajanju nemega filma pa učitelj lahko komentira šolski stopnji primerno.

K geografskim filmom uvršča avtor tudi potek pridobivanja ali predelovanja kake surovine; vendar ima take filme bolj primerne za pouk blagoznanstva na strokovnih šolah. Tudi gospodarsko geografski filmi bodo morali imeti za vsebino predvsem odnose med naravo in človekom, ne pa surovine.

O uporabi filma pri pouku pravi avtor, da se vrši po istih metodičnih vidikih kot uporaba fotografije. Učitelj mora temeljito pripraviti komentar, ki naj bo jedrnat, stvaren in ki naj opozarja dijaka na naj-

važnejše točke dogajanja. Širši pogovor lahko sledi po predvajanju filma. Ponavljanje kratkega filma je samo pozitivno in pritegne dijake, da se poglobijo v dogajanje.

Napačno bi bilo prikazovati film brez komentarja ali s slabo pripravljenim komentarjem. Dijaki naj se s filmom seznanijo še pred predvajanjem. Kajti v slučaju, da si dijak sam skuša odgovoriti na vprašanje med predvajanjem filma, so mu scene prekratke (čeprav jih imajo navadno za dolge, film sam pa za dolgočasen). Le prečesto torej nastopi slučaj, da dolžina scen ne zadošča za odgovore na vprašanje — zato naj se film še enkrat predvaja.

Ob koncu članka nam avtor nakaže nekatere možnosti za nabavo filmov. Idealna se mu zdi šola z lastno filmoteko — zlasti za kratke filme; pregledne filme si šola izposoja pri podjetju za razdeljevanje filmov. V Švici se vrši izposojanje filmov podobno kot pri nas za določeno dobo. Kantorske poslovavnice za poučni film posojajo določenim šolam filme — gratis. Priložen seznam prinaša zelo bogat izbor geografskih filmov (splošno geografski, regionalno-geografski za vse kontinente).

V članku švicarskega avtorja je tudi za nas marsikaj koristnega, saj stojimo večkrat pred takimi problemi. Ravno zato bi bili v našem listu še zaželeni članki z isto temo ali pa kakršno koli drugo, ki bi pripomogla k izboljšanju metodike geografskega pouka.

(Po članku Georga Poola, *Der Film im Geographieunterricht*, Geographica Helvetia, Bern, VII, 1953.)

Mavricij Zgonik

GEOGRAF IN KARTOGRAFSKO DELO

Geograf je v svojem delu pogosto pred nalogo, da mora poseči v kartografijo, tako na šolsko-pedagoškem poročju, kakor na knjižnem in terenskem raziskovalnem delu. Četudi je kartografija po svojem bistvu, to je po svojem tehničnem delu, precej oddaljena od pravega delovnega področja geografije, je za geografa in njegovo delovno aktivnost izredno važna in v določenem smislu celo nepogrešljiva.

1. Kot vemo, je za geografijo bistveno lociranje in tolmačenje pojavov na določeni zemeljski površini v medsebojnem prepletanju in vzročni zavisnosti prirodnih in družbenih elementov. Tako je za geografski pojav in geografsko aplikacijo bistvene važnosti površinska navezanost (arealna ali celo prostorna). V tem se loči geografija od drugih predmetov. Brez površinske ali prostorne predstave ni nobenega geografskega pojava ali procesa.

Kartografija je nauk o upodabljanju zemeljske površine ali posameznih njenih delov in objektov na kartah. Tako ima tudi kartografija kakor geo-

grafija opravka s površinskim predstavljanjem. Naravno je, da sta si torej geografija v ožjem smislu in kartografija po svojem delovnem področju zelo blizu! Geograf in kartograf se bosta zato uspešno podpirala in izpopolnjevala.

Kaj sili geografa, da mora poznati kartografski način upodabljanja zemlje, posameznih njenih delov in različnih geografskih pojmov, objektov in pojavov? Vsekakor osnovni didaktični načeli nazornosti in življenjske povezanosti! Tudi metoda geografskega proučevanja sama ne more brez kartografskih pripomočkov, pa naj bo to pri delu v naravi, kjer je še prav posebej navezana na uporabo karte ali v kabinetu in inštitutu, kjer je še to dvakrat bolj potrebno. Poleg tega je tu še geografski način prikaza in tolmačenja, geografski način mišljenja s svojo specifično zahtevo. Tudi do mnogih geografskih objektov ali pojmov, ki so vsi površinsko povezani, pogosto ne moremo do njih v sami naravi. Kam bi prišli? Ali so predaleč in zato nedosegljivi (n. pr. kako naj prikažemo in tolmačimo površinske

oblike iz oddaljenih Kordiljer, Centralne Azije ali Avstralije!) ali pa so sicer blizu in dosegljivi, pa jih vendar ne moremo prenašati, ker so sestavni del prirode (n. pr. gora, gorski greben, značilna dolina, terasa, kraško površje itd.). Sicer si pomagamo pri tem tudi z ekskurzijami v naravo, ki jo obravnavamo, vendar tudi teh ni mogoče vedno izvesti. In zopet poznamo mnogo težjih in abstraktnih pojmov, ki jih je zopet nemogoče drugače posredovati, kot da jih konkretiziramo. Tako smo tudi s tem zopet v nazornosti.

2. Pri tem nastane vprašanje, **do katere meje je geograf dolžan teoretično dobro poznati in praktično potem tudi uporabljati kartografski način upodabljanja** različnih geografskih elementov. Ali mora geograf v celoti poznati kartografsko tehniko? In če ne, kaj in koliko?

Gotovo ni stvar geografa, da mora znati napraviti zemljevid v vsej popolnosti od prvih terenskih meritev do končne redakcije tiska. Za to delo so tu strokovnjaki (geodeti, geometri, kartografi, risarji, grafiki). Razumljivo je, da ni stvar geografa baviti se z natančno izdelavo različnih reliefov, zemljevidov, projekcij in drugih specifičnih kartografskih izdelkov. Še manj bo dolžnost geografov merjenje različnih razdalj, višin ter nagibov, pravo kartiranje ali topografsko snemanje s triangulacijo in niveliranjem, zato je tu geodezija.

3. Kljub temu pa zahteva geografsko proučevanje in posredovanje v šoli, da se geograf vsaj v osnovah spozna s kartografsko tehniko. Vsakdanja praksa zahteva, da se je mora posluževati.

Tudi kartograf-strokovnjak dobiva od geografa mnogo dragocenih pobud. Zlasti mu je v oporo geografsko tolmačenje različnih objektov na površini in proučevanje površinskih oblik. Pri topografskem delu na terenu in kartiranju v zavodu bo moral večkrat posegati po izsledkih geografije. Po geografiji ugotovljena dokumentacija in evidentiranje različnih geografskih objektov je za kartografa dragocen material, zlasti tolmačenje ledinskih imen in ugotovitve značilnosti površja.

Poglejmo en sam primer, kako nastane **topografski zemljevid**, ki je osnova za vse ostale zemljevide!

Strokovnjaki vojno-geografskih, kartografskih in podobnih zavodov opravijo najprej vse potrebne meritve na terenu (krokiranje, triangulacija, niveliranje). Pri tem zapisujejo ledinska in druga geografska imena. Po njihovih meritvah, zapiskih in načrtih rišejo nato kartografi osnovo kartografske karte tako, da vnašajo v določeno geografsko mrežo primerne projekcijske znake za različne predmete v naravi, skladno z določenim merilom. Po njihovih risbah izdela nato tiskarna za vsako barvo svojo cinkasto ploščo in jo nato oblikuje v valj. V tiskarskem stroju teče papir med valji in se nanj odtiskuje barva za barvo. Iz skupka vseh odtisov na isti papir nastane končno topografska karta. Kako zamuden in kompliciran je postopek, preden dobimo od prvih

meritev na terenu končno topografsko karto. Zdi se, kakor da tu ni potrebna pomoč geografov. Pa vendar!

Vemo, da ima ljudstvo za vsak kos ozemlja, za posamezne dele polja, za posamezne gozdove, trate, vrhove, pobočja, pašnike, skalovje, potoke in reke, brezna in druge površinske oblike svoja značilna imena. To so **ledinska imena**. V njih je veliko bogastvo našega jezika in naše kulturne tvornosti. Strokovnjaki, geodeti in častniki, ki kartirajo teren, mnogokrat napačno napišejo ta imena ali pa jih sploh ne zabeležijo. Starejši ljudje, ki ta imena poznajo (n. pr. kmetje, drvarji, pastirji, gozdarji, lovci) odmirajo, mlajši ljudje pa jih pogosto ne poznajo več. Tako se nam izgublja pomembni pojmovni in jezikovni zaklad, često z bogatim geografskim inventarjem!

Naloga geografov je, da v svojih okoliših proučujejo ledinska imena in jih kritično razmotrivajo. Premnogokrat bo že iz ledinskega imena razbral tipičnost površja, voda, vegetacije ali naselij. Treba jih je pravilno zapisati, lokalizirati, nato pa jih sporočiti kartografskemu zavodu, geografskemu ali vojno-geografskemu inštitutu, ali pa jih kje objavi s skico ozemlja vred.

Vedeti moramo, da je vsako geografsko ime nekaj živega, produkt določenega ekonomskega in kulturnega razvoja naroda. **Ugotavljanje pravih imen je prav tako eminentno geografsko delo kot morfološko proučevanje terena**. Mnogokrat tiči v ljudskem imenu boljše poznavanje bistva in tipičnosti določenega geografskega objekta, kot ga more dobiti geograf s teoretičnim študijem.

S takim delom bo nudil geograf kartografu-strokovnjaku dragocene podatke. Le tako bo nastala solidna topografska karta.

Spominjam se, kako dragocene podatke je dal ljubljanski Geografski inštitut Vojno-geografskemu zavodu v Beogradu za predaprilske Jugoslavije, ko je bil ta izdal prvo sekcijo nove jugoslovanske topografske karte (merilo 1:100 000). Samo na tej sekciji, ki je bila v glavnem le izboljšana in predelana izdaja precejšnje avstrijske specialke v novem merilu, je bilo več kot 100 težjih napak, na katere so ga kartografi pravočasno opozorili.

4. Tudi geograf ne more shajati pri svojem delu brez kartografskih pripomočkov in kartografske tehnike. Ta zahteva izhaja iz več geografskih aspektov. Na nekatere bi rad opozoril.

Naloga in namen geografskega pouka je med drugim tudi usposobiti mladino, **da zna uspešno uporabljati karto**. Če hočemo to doseči, mora tudi učitelj biti dobro seznanjen z osnovami kartografije. Kaj se pravi praktično uporabljati zemljevide? Za potrebe splošno izobrazbene obvezne in srednje oz. strokovne šole poznamo več načinov uporabe zemljevidov. Vsekakor prihaja v poštev: čitanje in praktična uporaba zemljevidov, merjenje na zemljevidih (kartometrija) in risanje profilov.

Čitati zemljevide se pravi razumeti njihovo vsebino in si čim nazorneje in popolneje predstavljati pokrajino, ki jo zemljevid prikazuje. Pri kartometriji je najpogostejši primer merjenje razdalj, višine, določevanje nagibov, zemljepisne širine in dolžine. Risanje **profilov ali prerezov**, ki služi predočevanju morfologije površja oziroma zemeljskih skladov in njegovih karakterističnih oblik, bo možno le na osnovi primerne karte. Profili (višinski, globinski, geološki in rečni) imajo povrh vsega še velik didaktični pomen.

Geograf mora biti sposoben, da zna tudi sam napraviti preproste **krokije in skice ter situacije**, oziroma, da nauči tega svoje učence in jih na ekskurzijah, poučnih terenskih ogledih ali potovanjih sami napravijo. Tudi **razgledne skice pokrajine** z najbistvenejšimi morfološkimi potezami in vegetacijskimi oblikami so za geografovo delo neizbežne. Ne gre tu za natančnost, temveč le za bistvenosti, tipičnosti in značilnosti, gre le za glavne poteze!

5. Zlasti je po mojem mnenju za geografa nujno, da ve in po možnosti tudi praktično zna, kako se delajo **trodimenzionalne predstave**, plastične kakor risbe. Kvalitetno delo na šoli, zlasti na osemletni obvezni šoli to nujno terjaja.

Res, da se kartografija — kot že ime samo pove — bavi prvenstveno z dvodimenzionalnim upodabljanjem, torej z izdelavo vseh vrst načrtov, kart, zemljevidov in atlasov, vendar pa didaktična zahteva geografskega pouka usmerja kartografijo tudi v izdelavo trodimenzionalnih nazoril. To so različna **geografska učila**. Poleg kart prihajajo za naše delo v poštev različni **reliefi, peskovniki, globusi, učila za matematično geografijo in različni modeli**. Ker so vsa ta učila velikega didaktičnega pomena, mora učitelj-geograf vsaj v elementarnih potezah vedeti, kako se izdelujejo.

Poleg modelov določenih konkretnih površinskih oblik (n. pr. rečna terasasta dolina, tektonski jarek, vulkan, prodorna dolina kraško polje, konkretna vzpetina, klif, fjord) so potrebni za uspešno geografski pouk tudi razni **tipični modeli**, ki nam zelo dobro služijo pri metodi eksperimentiranja, da lažje razumevamo težje pojme in pojave iz obče geografije. Vzemimo le primer učno-metodične enote, kako upodabljammo površje na karti s pomočjo plastnic! Ali moremo učencem uspešno posredovati te težke pojme brez primerne modela vzpetine, razrezane v več plastnic, ki predstavljajo izohipse?

Na osnovi karte z izohipsami in kotami nastajajo **blokovni diagrami**, tako shematični, kakor perspektivni. To je razmeroma mlada moderna tehnika ponazarjanja delov zemlje, oziroma različnih zemljepisnih in geoloških objektov. Četudi je tehnika izgotavljanja težka, so zelo priporočljivi pri posredovanju zemljepisnih spoznanj, saj je tu nazornost popolna (poleg dolžine in širine tudi globina). **Razvojni cikel** posameznih zemljepisnih pojavov (n. pr. fjorda, abrazije obale, rečne doline, kraške površine) bo najlažje prikazati s primernimi blokovnimi diagrami.

Mnenja sem, da bi moral vsak učitelj geografije vedeti, kako se izdelujejo reliefi, modeli, peskovniki, makete iz različnih **plastičnih mas** (gline, peska, plastelina, mavca, krompirjeve moke) in **lesa, lepenke, vezanih plošč ali papirja**. V domoznanstvu bo imelo **modeliranje** celo prednost pred čitanjem in uporabo karte. Pri obravnavanju regionalne geografije oddaljenejših delov pa bodo imeli prednost **karta, slika in film**.

Da mora učitelj geograf vse to poznati in potem tudi praktično uporabljati, ga ne sili k temu samo princip nazornosti, ki mu poleg drugih didaktičnih principov kar najbolj garantira kvaliteten pouk, temveč tudi dejstvo, da je treba učence zaposliti tudi ročno in izvenšolsko! S kartografskim delom dajemo tudi pouku ročnih spretnosti mnogo prilike, tako po vsebini, kakor tehnično, za bogat rokotvorni pouk. Ne pričakujmo vedno, da se bodo naši **geografski kabineti** izpopolnjevali od zgoraj le s kupljenimi učili in predmeti! Marsikaj moremo tudi sami izgotoviti ob aktivni pomoči mladine. Tudi za **skupinski pouk** bo kartografska aktivnost v zvezi s poukom zemljepisa nudila mnogo prilike za udeleževanje.

6. Omenim naj ob koncu še to, da terjaja uspešen geografski pouk ponazarjanje različnih geografskih pojmov, pojavov in predmetov v najširšem smislu. Poleg karte — zemljevida, ki predstavlja določen del zemeljske površine in ki je kartografski izdelek kateksohen, prihajajo pri našem delu v poštev še najrazličnejše oblike **geografskih risb**. Res, da te vsebujejo toliko pravih kartografskih elementov, vendar pa marsikatera teh risb nastaja na osnovi karte. Didaktični princip nazornosti zahteva, da se jih pri vsakodnevnem delu v šoli stalno poslužujemo. Glede na metodo, tehniko, vsebino in namen, ki ga hočemo s ponazarjanjem doseči, razločujemo mnogovrstne risbe, tako **razgledne risbe, krokije, črteže, skice, sheme, realistične in stilizirane risbe**. Pogoste so tudi risbe, ki predstavljajo in grafično ponazarjajo statistične podatke in srednje vrednosti določenega dela zemlje in njenih različnih panog, tako **tabelarično predstavljanje: grafikoni, diagrami, klimogrami in kartogrami**. Končno so tukaj **ilustrirane risbe in aplikacije**, ki so zlasti priporočljive na nižji stopnji.

Pogosto mora geograf pri svojem pedagoškem ali tudi raziskovalnem delu reproducirati, reducirati ali povečati določeno geografsko risbo in karto. **Prerisovanje kart** v didaktične in študijske namene zahteva posebno pozornost ter dobro poznavanje kartografskih elementov in tehnike. V didaktične svrhe naj prerisovanje karte ne bo šablonsko in mehanično! Ni potrebno izgotavljati karte v kartografski popolnosti, omejimo se le na njene bistvenosti in tipičnosti. Četudi ne bodo učenci natanko reproducirali dotiskane karte do zadnjih detajlov, se bodo vendarle morali seznaniti z vsebino karte. Ta pa bodi v glavnih črtah podana s **shematičnim ali enostavnim obrisom**.

Iz dosedaj označenega je razvidno, kako nujno potrebno je za geografa, da se razume na preprosto kartografsko tehniko. Geografsko mišljenje in metoda dela, geografska predstava in didaktični princip nazornosti — vse to zahteva čim pogostejšo uporabo pestrega, a uspešnega ponazarjanja. Še prav posebej pa je dandanes potrebna slikovna kakor grafična ali plastična ponazoritev. Statistika je izredno napredovala in uporablja grafično in kartogramsko

ponazarjanje v vseh mogočih panogah, posebno v ekonomiki in demografiji. Skica, slika, model, film so postali v šoli na vseh stopnjah bistveni in sestavni del živega pouka. Tudi reforma našega obveznega šolstva se po svojih zahtevah naslanja na to.

Pouk, ki sloni na uspešnem ponazarjanju, ni dolgočasen, temveč vzbuja pri poslušalcih ne samo pravilne predstave, temveč tudi njihovo aktivnost, je zato uspešen in pomaga do trajnejše zapomnljivosti.

KNJIŽEVNOST

Marginacije h Kranjčevemu-Savnikovemu učbeniku, »Zemljepis Jugoslavije za IV. razr. gimnazije«, Ljubljana 1956.

Novi zemljepisni učbenik Jugoslavije za IV. raz. gimn. je med našimi zemljepisnimi učbeniki važna pridobitev. Izšel je skoraj istočasno kot zgodovinski učbenik za isti razred. Učiteljstvo in mladina sta oba sprejela z veseljem. Danes, po enem letu uporabljanja obeh učbenikov, moremo reči, da Kranjčev-Savnikov Zemljepis Jugoslavije ni razočaral, v primerjavi z zgodovinskim učbenikom ustreza zmogljivosti učencev na tej stopnji razvoja bolj, ne da bi zato trpela njegova strokovno znanstvena koncepcija. Medtem ko je o učbeniku za zgodovino dokaj prigovorov, zlasti z metodične strani, Kranjčev-Savnikov učbenik na splošno ustreza zahtevam sodobnega geografskega pouka in ciljem naše vzgoje.

Učbenik temelji na novem učnem načrtu za nižje gimnazije in upošteva nekatere novosti in navodila, ki jih ima v razliko od prejšnjega sedanjega učni načrt. V primerjavi s prejšnjim upošteva nov učbenik mnogo bolj zahteve modernega geografskega pouka in geografske vzgoje. Četudi je še čutili tradicionalnost in premočno navezanost na učni načrt, zlasti v splošnem delu, kar mimogrede povedano velja za mnoge druge, tudi moje zemljepisne učbenike, vendar marsikje zgovorno izstopajo oni momenti, ki naj silijo učenca k razmišljanju. Tega moramo biti veseli! Polagoma le prodirajo v naš geografski pouk moderna gledanja. Pa pogledjmo učbenik nekoliko podrobneje!

1. S strokovne strani se mi zdi, da je knjiga najboljša v drugem delu, to je pri podrobnejšem obravnavanju ljudskih republik oziroma njihovih regij. Tu je nevarnost, zaiti v deskriptivnost večja, zato je verjetno to avtorja prisililo, da sta skrbno in pretehtano prikazala v zaokroženi kompleksni sliki geografsko podobo pokrajin. Priznati moramo, da je to lažje doseči v pokrajinskih karakteristikah, kakor pri občem delu.

Skoraj polovica knjige (stran 99—169) je posvečena podrobnejšemu opisu ljudskih republik, od tega razmerno največ odpade na Slovenijo. Ta veliki obseg je razumljiv, ker avtorja obdelujeta posamezne republike po prirodnih enotah oziroma regijah. Tako je tudi prav! Naši učenci, ki dokončajo obvezno splošno izobraževalno šolo, morajo podrobno poznati svojo ožjo domovino, pregledno, pa vendar solidno in dovolj trdno znanstveno fundirano pa celo državo. Učbenik nas dokaj podrobno in zaokroženo seznanja po pokrajinah in celo mikroregijah z našo ožjo in širšo domovino.

Kar se tiče regionalne razčlenitve Slovenije, se zdi, da se je Ilešičeva toponomastična regionalna razčlenitev v praksi že dokaj ustalila. Nova so imena regij Pomurje, Zgornje, Spodnje Podravje, Šotelsko. Kazalo bi ta imena obdržati tudi v bodoče, saj se dokaj posrečeno skladajo tudi z gospodarsko-geografskimi značilnostmi. Pri tem regionalnem opisu se mi zdi, da ne bi bilo odveč, če bi na koncu vsake regije prikazali, kam in h kakšnemu

večjemu gravitacijskemu centru težijo (n. pr. Zgornje Podravje, Spodnje Podravje, Pomurje k Mariboru, Savinjsko, Šotelsko, Posavje k Celju itd.); s tem bi se videla njihova obojestranska naravna povezanost.

Tudi splošni del v knjigi zadovoljuje. Pozitivno se mi zdi v njej, zlasti pri pregledu površja, da ni prenatrpanosti v imenih in stroge sistematike. Tudi tu je čutili, kako skušata avtorja premagati sledove tradicionalne zemljepisne deskripcije; pri fizičnem delu se jima je to bolje posrečilo kot pri gospodarskem. Posrečena so pri poglavju o reliefu kratka razmišljanja o delovanju endogenih in eksogenih sil, tektonike, erozije, glaciacije itd. na naš makrorelief. Taki kratki, obče geografski vpleti bi naj po mojem ostali tudi dalje. To se sklada tudi z bodočim učnim načrtom za osemletno šolo. Pri regionalnem delu se ob konkretnih primerih zaustavimo pri posameznih obče zemljepisnih pojavih in jih tu tolmačimo! Tega pogrešamo v naših regionalnih zemljepisnih pregledih, tudi v mojih!

Dobra stran splošnega dela je tudi ta, da ne ostaja le pri fizično geografskih pojavih in podatkih, temveč jih skuša prikazati tudi v aplikaciji na gospodarsko izkoristljivost. Tako sledijo obče zemljepisnim poglavjem o reliefu še poglavja o pogojih za gospodarski razvoj oziroma gospodarskih osnovah v dotičnih prirodnih enotah. Tako čitamo že pri fizično geografskem obravnavanju alpskega, dinarskega, rodopskega, panonskega sveta o podnebju, rastlinstvu, gospodarstvu itd.

Opis regij je sočen in dokaj plastičen. Stil je razumljiv in jase, kar je odlika učbenika, tako ni preveč lapidaren in težak. Avtorja uporabljata bogat besedni zaklad tako pri obravnavanju različnih občin dejstev in pojavov, kakor pri regionalnem delu. Dikcija je lahka in tekoča.

2. Metodično je novi Zemljepis Jugoslavije boljši od prejšnjega. Zlasti mi ugajajo ob koncu večjih poglavij pregledna vprašanja in vaje. Teh je mnogo. Nimajo le namena pomagati učencem k pomnjenju, niso samo za lažjo ponovitev, temveč so tudi zato, da uvajajo učence k razmišljanju. Če bi se bila avtorja odločila še za kratke jedrnatte povzetke, bi metodična vrednost knjige še bolj pridobila.

Učbenik je dokaj bogato ilustriran zlasti s fotografiskimi posnetki različnih naših mest in tipičnih pokrajin ter pejsažev. Prav veselji smo, da smo končno prodri z zahtevo, naj bi bili naši geografski učbeniki čim bolj opremljeni. To je naš prvi geografski učbenik po osvoboditvi, ki je po naših razmerah bogateje opremljen. Tako so novost knjige priloge v šakrotisku in dvobarvne priloge, kakor za letne množine padavin, tekoče vode in kraške pojave na Slovenskem. Obe zadnji prilogi sta zelo uspešni za komparacijo in vzročnost pojavov. Škoda, da takih ni še več!

Pod ilustrativnim dokumentarnim materialom pa pogrešam več grafikonov, diagramov, profilov in preprostih skic. Tudi prejšnja knjiga je imela teh premalo. Grafi-

koni, diagrami in skice bi bili zlasti koristni pri antropogeografskem in gospodarskem delu. Take podobe so metodično koristnejše in poučnejše od običajnih slik in fotokopij. Mislim, naj bi imeli čim več takega materiala zlasti geografski učbeniki za nižjo stopnjo. V tem pogledu bi se mogli zgledovati po nekaterih tujih, predvsem francoskih geografskih učbenikih, ki jih odlikuje izredna nazornost in otroška bližina. Bogata dekorativnost in dokumentarnost, psihološko dobro fundirana, neverjetno dviga vrednost knjige. Od take dokumentarne geografije smo žal še daleč (glej francoski učbenik *Géographie documentaire*, Cours moyen par L. Abensour et L. Planel).

Če bi prostor dopuščal, menim, da bi bilo zelo koristno, če bi imela knjiga tudi nekaj sočnih in plastičnih opisov naravno lepih in zanimivih tipičnih krajev in pejzažev. Tega v knjigi pogrešam.

3. V pedagoškem smislu je treba gledati na dvojje, da knjiga vpliva na geografsko vzgojo in posreduje učencem ostale pozitivne vzgojne vrednote. Četudi je knjiga namenjena nižješolcem, mora vplivati nanje preko geografskih dejstev in pojavov, da si osvojijo geografsko vzgojo mišljenja, komparacije, vzročnosti in kompleksnosti vsaj v skromni meri. Tega sta se avtorja zavedala in kot rečeno je to marsikje videti v knjigi.

V gospodarskem delu knjiga vedno ne ustreza temu pogoju. Geografske asociacije bi morale biti močnejše upoštevane. Evo nekaj primerov.

Na str. 80 govori avtor pri industriji gradbenega materiala, da polovico proizvodnje dajejo cementarne v okolici Splita, ne pove pa zakaj (bližina fliša, tupine, elektrika s Krke, ugodna možnost čezmorskega izvoza). Take asociacije in vzročnosti pogrešam tudi drugod, zlasti pri »geografsko vezanih« industrijah, n. pr. pri lesni industriji. Dobro se je to posrečilo prikazati pri tekstilni industriji v Sloveniji; lep primer takšnega kompleksnega asociativnega podanjanja ima knjiga pri kemični industriji umetnih gnojil (str. 80). Škoda, da ta način tolmačenja učbenik opušča v nadaljnjih odstavkih, n. pr. pri industriji stekla. Zelo dobro je v tem smislu prikazana gostota železniškega omrežja. Mogoče ne bi bilo odveč, zbrati na koncu poglavja glavne probleme našega prometa, zlasti kopnega. Sploh bi naj bila posvečena v geografskih učbenikih dokajšnja paznja problemom. To vodi k uspešnemu razmišljanju!

Še eno pripombo glede vzgojne vrednosti učbenika. Avtorja sicer omenjata tu in tam vlogo posameznih krajev in regij v NOB, vendar v obliki vprašanj na koncu poglavij. Mislim, da je treba o tem govoriti tudi med tekstom, n. pr. o vlogi Roga, Pohorja, Bosenske Krajine, Šumadije, Bihača, Jajca, Drvarja, Romanije itd. Moje mnenje je, da geograf ne sme mimo tega, pa v petitu, če drugače ne, mogoče tako kot piše knjiga o Beogradu in njegovi vlogi v zgodovini. Tudi družbeno politični in historični momenti so za razvoj pokrajine, zlasti gospodarstva pomembni! Geografska poanta v knjigi s tem nikakor ne trpi.

Pisci zemljepisnih učbenikov naše ožje in širše domovine bi morali posvetiti dokajšnjo paznjo tudi plastičnim opisom naših naravnih lepot in zanimivosti, tako geografskih kakor zgodovinskih in etnografskih, ne samo v poglavju o turizmu, kar običajno delamo, temveč tudi drugod. Naši učenci se večkrat neopravičeno in po nepotrebnem navdušujejo in »obožujejo« tuj svet, ko imamo sami toliko lepega in zanimivega, toliko bogastva in poučnih zgledov. Vzgjajmo našo mladino zlasti v ljubezni do naše zemlje, do naše socialistične domovine in pravičnega gledanja ter razumevanja na ostali svet!

4. Opozoriti hočem še na nekaj drobnih pripomb.

Za lapornato osrednjo Istro uporabljamo navadno ime Rumena Istra; avtorja jo imenujeta Sivo Istro (str. 13), verjetno po hrvatski rabi. Ali ne bi ostali pri starejši in že udomačeni označbi, saj rumenkasta barva pokrajine (po laporju in peščencih) ji precej odgovarja. Na str. 14 bi kazalo omeniti pri prvotvornih gorovjih še obmejno

Strojno. Razliko med krasom in Krasom bi omenili že pri poglavju o kraških pojavih (str. 17). Pri zgodovinskem pregledu prebivalstva avtorja pravilno omenjata drugo svetovno vojno kot važno ločnico. Pri tem pa pogrešam prikaz važnih demografskih posledic kot posledico te vojne, n. pr. odhod Nemcev iz Vojvodine in Slovenije, deloma Italijanov iz Primorja, sprememba narodnostne strukture Vojvodine. Kidričevo bi postavil še na Dravsko polje in ne na Ptujsko (str. 79), četudi točne razmejitve med obema poljema še nimamo. Glavna naša železniška proga ni v običajnem pomenu besede dvotirna, kakor čitamo na str. 86; od Zagreba do Novske je enotirna, pač pa je dvosmerna. Pri poglavju o težki industriji se omenja tudi lahka kovinska industrija in fina mehanika, n. pr. kolesa, pisalni stroji, oba pojma bi bilo treba ločiti in opredeliti. Pri regionalnem delu je pokrajina Kozjaka premalo obravnavana. To je potrebno, ker knjiga dobro razčlenja obe sosednji regiji, Pohorje in Dravsko dolino (str. 122). Strinjamo se pa s piscema, da uporabljata že dokaj udomačeno ime Kozjak in ne gresta za »Kobanskim«.

Te podrobne pripombe in one, ki sem jih omenil prej, nikakor ne zmanjšujejo vrednosti in kvalitete Kranjčevega-Savnikovega Zemljepisa Jugoslavije. Deloma so načelnega značaja in sugestije za vse pisce zemljepisnih učbenikov. Knjiga je dobra, boljša od prejšnje, tako s snovne kakor pedagoško-metodične strani. Kot geografje in vzgojitelje nas pa zlasti veseli to, da se že vidno odmika od stare tradicionalne deskriptivne poti in že močno upošteva principe geografske vzgoje. Razume se, da jo bo treba pozneje prilagoditi novemu učnemu načrtu naše reformirane obvezne šole, zlasti glede obsega; njenim splošnim zahtevam pa že danes odgovarja.

M. Zgonik

ANKETA

IZMENJAVA PEDAGOŠKIH IZKUŠENJ

Uredništvo Geografskega obzornika se je odločilo za anketo, ki naj pospeši izmenjavo pedagoških izkušenj. Posredujemo Vam nekaj anketnih vprašanj in Vas vljudo prosimo za sodelovanje. Vprašanja so okvirnega značaja in se jih pri odgovorih ni treba strogo držati ne po vsebini in ne po vrstnem redu. Nakazete lahko probleme, ki so tem vprašanjem oddaljeni, a so po Vašem mnenju važni za geografski pouk pri nas. Morda boste lahko povezali svoje misli na vsa vprašanja v celoto. Verjetno bo treba pri številnih sodbah točneje določiti, za kateri razred, oziroma za kakšno razvojno stopnjo učenca so primerne. Ni nujno, da bi odgovorili na vsa vprašanja, posebno ne na tista, glede katerih imate malo izkušenj.

Odgovori naj bi obsegali predvidoma okrog 1–2 tipkani strani. V tej številki objavljamo tudi že prve odgovore. Na nekatere ljubljanske geografje smo se namreč obrnili z anketo kar osebno.

VPRAŠANJA

1. Sodobna pedagogika razglašča geografsko mišljenje za enega glavnih ciljev geografskega pouka. Če motrimo s tega gledišča sedanji učni načrt, na čem je v njem po Vašem mnenju premalo poudarka ali kaj je prezi? Kaj se Vam zdi nepotrebno? S čim oziroma s kakšno metodo ste posebno uspeli pri vzgoji geografskega mišljenja?

2. Po pedagoških zahtevah naj gradimo geografsko znanje s pomočjo predstav. S katerimi pomazorili ste imeli pri pouku poseben uspeh?

3. Kakšne izkušnje imate z dosedanjimi krajšimi (nekaj urnimi, poldnevnimi ali celodnevnimi) ekskurzijami v bližnjo okolico?

4. Kakšne izkušnje imate pri dosedanjem predvajanju diafilmov in filmov?

Uredništvo

ODGOVORI ANKENTIRANCEV

PAVEL KUNAVER:

1. Učni načrt se mi ne zdi niti preobsežen niti preozek. Mislim, da nismo tako strogo vezani na učni načrt, da ne bi mogli sami nekje, kjer mislimo, da manjka, dodati, in tam, kjer se nam zdi, da je nekaj preveč, izpuščiti. To moremo delati tudi, če se nam zde dijaki dojemljivi za več ali za manj. Vedno sem bil prepričan, da smo tudi mi lahko veliki umetniki, ker oblikujemo človekovega duha po svoji volji. Tega se mora vsakdo vedno zavedati in se po tem ravnati. Ogromna je naša pravica in temu primerna tudi dolžnost. Zato sem svoj poklic vedno ljubil in učiti mi je bilo užitek. Poizkušal sem suvereno obvladati vsaj tisto snov, ki sem jo učil. Zato sem poizkušal neprestano poglobljati svoje znanje. To sem delal z nabavljanjem strokovne literature, pa tudi najrazličnejšimi ponazorili. Prav gotovo pa mi je pomagala vzgajati geografsko mišljenje v drugih najtesnejša povezava z naravo. Od zgodnjih dijaških let sem vedno hodil na gore, od 20. leta dalje v podzemskie jame. Še pozneje pa sem se začel zanimati za astronomijo in se z njo tudi praktično bavil. Tako sem bil z vso naravo, bi lahko rekel, podnevi in ponoči v neprestani zvezi. Gorohodstvo me je samo po sebi uvedlo v proučevanje neštetih morfoloških oblik in z njimi povezanih življenjskih vprašanj. Morda sem mislil, da geografska vprašanja in predmeti vsakogar tako zanimajo kot mene. Zato sem tudi vedno z navdušenjem predaval in večino polagoma pritegnil ter z živim opisovanjem vzbudil vsaj slične predstave o predmetu, ki sem ga opisoval. Če le mogoče, sem v knjigi obdelani predmet povezal z resničnim življenjem; saj v geografiji ni ničesar, kar ne bi bilo najtesneje povezano s človekovim življenjem, njegovo srečo in trpljenjem. Toplo sočustvovanje z vsem, kar se godi na Zemlji je treba prav pri geografiji zanesti tudi v pouk, ki postane tako živ in ne ločen od resničnega življenja izven šolske sobe. Vedno sem poizkušal v dijakih »podreti šolske stene« in jih prestaviti pred predmet oziroma v pokrajino, ki smo jo obravnavali. Mladina ima izvrstno domišljijo in to ni težko storiti.

Ni pa zadosti, da se poglobiš v predmet. Mladina misli po svoje. Zato je nujno treba, da si proti samemu sebi nezaupljiv. Ni mogoče, da bi vsem zadosti jasno in dobro razložil. Zato sem od vsega začetka vsako leto najprej vzbudil v dijakih zaupanje in odkritosrčnost, da so brez pridržka in brez strahu priznali, da nečesa niso razumeli. Nisem nehal pojasnjevati, dokler je kdo moel roko in prosil ponovne ali drugačne, bolj jasne razlage. Že dolgo je, da pred pričetkom pouka vedno vprašam, če kdo česa, kar sem dal iz knjige učiti, ni razumel. Vedno se oglasi kdo, ki mu to ali ono ni jasno. Za pojasnila se nudi prilika tudi, ko dijaki po pouku obstopijo predavatelja in mu pripovedujejo, kar sami vedo ali pa žele še kakšnega pojasnila. V zvezi s poukom navadno opozarjam dijake na zanje primerno literaturo. Posebno v potopisih in sličnem, kakor tudi v nekaterih povestih bodo našli to ali ono mnogo bolj jasno opisano, kakor je bilo mogoče to storiti v teku ene ure.

Mogoče mi je bilo lažje razumeti mlado dušo, ker sem od vsega začetka hodil na izlete in taborjenje z dijaki in učenci. Tako se jim je bilo mogoče bolj približati in spoznati njihove želje, njihovo znanje in notranje življenje, česar v kratkem času pouka ni bilo mogoče.

2. Pri nabavljanju knjig sem vedno mislil, koliko mi bodo mogle služiti tudi pri pouku. Tako mi je uspelo tekom desetletij nabaviti marsikaj, česar šolske zbirke niso premogle. Pomagal sem si s številnimi slikami v različnih knjigah in tujih revijah, med njimi mi je posebno služil *Geographical Journal* in *Geographical Magazine*, iz obče geografije pa je na razpolago pre mnogo knjig. Narava sama pa je najboljšo učilo. Zato sem vedno prirejal mnogo izletov, če so bile dnevnice na razpolago ali ne. Saj se uspel izlet že v tem izplača, da pridobiš učence zase in so pri pouku tem bolj pozorni in udani! Neskončno mnogo pa je vredna kreda! Če znaš

z nekaterimi črtami hitro narisati in izpopolniti svoje besede, je to zlata vredno. Zato s kredo nikoli ne štedim. Globus, sveča, žarnica, pa tudi glave učencev, svetilke na stropu, vse to s pomočjo dijaške domišljije in svojim navdušenjem izpremeniš v dragocena sredstva, ki ti izvrstno služijo za pojasnjevanje in povezavo z učenci. Kar sem imel aparatov, daljnogledov in sličnega, so jih bili vedno deležni tudi dijaki. Ničesar ni škoda za pouk! Najboljše je komaj dovolj dobro.

Diafilmov se nisem mnogo posluževal, ker sem imel dolgo let na razpolago dober episkop in svojo bogato zalogo slik. Še vedno pa ostane prvo učilo: učitelj sam, njegovo znanje, popolna predanost poklicu in ljubezen do mladine, ki rodi vse ostalo.

MIRKO AVSENAK:

V zadnjem času nisem imel posla s splošnim zemljepisom v petem razredu, mislim pa, da se mora tam dobro obnesti Oblakovo učilo za ponazoritev projekcij. Pač pa sem v tretjem razredu s pridom uporabil njegovo sliko Eklipatika. Dobra se mi zdi zaradi tega, ker kaže markantne zemeljske položaje tako, da omogoča pogled preko tečaja, obenem pa nakazuje smer sončnega zenita. Eno in drugo, povrh pa še stranska skica s pogledom na tečaj, vse to v znatni meri omogoča dijaku razumevanje, kako nastanejo letni časi. Najprepričevalnejši uspeh pa sem v tem dosegel z lastnim učilom »Menjava sončne višine, letni časi in toplotni pasovi«, ki ga Mladinska knjiga še vedno ni izdala, bi pa ta način verjetno prav tako uspešno služil tudi drugim. Poleg tega sem koristno uporabil kopico drobnih, ad hoc napravljenih ali angažiranih učil in ponazoril, ki jih pa nima smisla tukaj naštevati, ker so splošno znana ali splošno neznanja, in bi bil v tem primeru potreben poseben članek takega dobrega metodika.

* * *

Že nekaj let je, kar sem imel zadnjo daljšo ekskurzijo na Dravsko in Ptujsko polje, čeprav vsega skupaj samo en cel dan. Takrat sem močno občutil, in se je to tudi v kasnejšem razgovoru z učnimi kolegi potrdilo, da mora biti ekskurzija geografska v najširšem smislu ali, kar je namreč isto, kombinirana z različnimi drugimi strokami. Ožji geografski vidiki se morajo dopolniti s pogledi in značilnostmi, ki jih prispeva zgodovinar, slavist, biolog ipd. Seveda bi bilo idealno, če bi vse to mogel podati en sam človek in tako podati zares harmonično sliko pokrajine, toda to je težko. S kolektivno pripravo in kolektivnim vodstvom bi pa napravili eminenten izobraževalni podvig tudi v službi geografije same, ker bi jo obvarovalo nepotrebne izolacije, še prav posebno pa bi to pripomoglo dijakovemu zaokroženemu znanju in doživetju prirodne in kulturne pokrajine in sploh povezavi različnih predmetov, torej različnih panog znanosti. Po drugi strani pa zopet vem, da bo težko doseči večje število čistih geografskih ekskurzij, bodisi iz finančnih razlogov, predvsem pa zaradi objektivnega pomanjkanja časa, oziroma ur za gradivo drugih predmetov, ki so s tem prizadeti. Postavlja se pa vprašanje, ali je sploh smiselno vztrajati na takih čistih ekskurzijah. — Vsaj za Ljubljano sodim, da z nekajurnimi pohodi na teren ne bo veliko, ker je čas prekratek; v tem času si lako ogledaš Geografski muzej, drugega že ne, razen razgleda z Gradu.

Filmov nisem predvajal, pač pa smo na šoli že precej delali z diafilmi ter jih imamo nekaj deset in v zbirki. Ta način odpira nova metodološka vprašanja. Izkušnja kaže, da ni pametno v skoku preiti na čisto delo z aparatom oziroma ob njem. Sicer se namreč lahko zgodi, da bo dijak imel čas, prebit ob diafilmu, za »gremo slike gledat«. Torej precej izgubljena zadeva. Tej nevarnosti se ognemo tako, da najprej (gre za nižjo gimnazijo!) v bistvenih podatkih označim nameravano enoto, karakteristiko in barvitost pa prepustim diafilmu, ki sledi. Morda bi bilo še bolje, da bi čim več govornik vmes, toda takrat bi moral aparat izključiti (vsaj naš se namreč moč-

no ogreje), prižgati luč, da bi si dijaki morda kaj zapisali. Ostanem raje pri predhodni razlagi. V višji gimnaziji je verjetno drugače, ker vglavnem ne gre več za pridobivanje pojmov, temveč za razumevanje. Na vsak način pa držita dve stvari: že diafilm je imenitno, zanimivo, ilustrativno in res koristno učno sredstvo; res pa je tudi, da njegova poraba glede metode strani še zdavnaj ni preizkušena. Še okretnejši bi bil za mnoge stvari kakršenkoli episkop, posebno pri današnjih premalo ilustriranih učbenikih. Še malenkost: slabega predavatelja tudi diafilm ne bo rešil.

FRANCE PLANINA:

Anketa Geografskega obzornika skuša osvetliti vprašanje, koliko sedanji učni načrt ustreza zahtevi, da se pri pouku zemljepisa vzgaja geografsko mišljenje dijakov. Geografski obzornik je že nekajkrat omenil, da je namen geografskega pouka pridobitev geografskega duha, geografskega čuta, geografske kulture ali — kakor sedaj pravimo — geografskega mišljenja. Najprej bi morali natančno razčistiti vprašanje, kaj je geografsko mišljenje. Vsi se zavedamo, da je to nasprotje deskriptivni ali nomenklaturni geografiji. Pouk torej ne sme biti golo memoriranje, naštevanje imen in pojavov, navajanje podatkov, ampak mora dijaku omogočiti, da razume vzročno povezanost med naravnim okoljem in človekom. Dijak naj se navadi gledati, kako se vplivi naravnih elementov prepletajo in kako učinkujejo na človeka. Geografsko znanje naj bo razumsko povezana celota vzročnih zvez, ne pa v ločene predalčke spravljeno poznavanje posameznih pojavov.

Potemtakem je učni načrt sodoben, če vodi učitelja k temu, da prikaže pokrajino v medsebojni povezanosti položaja, geološke sestave, reliefa in klime in na osnovi te povezanosti razvije sliko gospodarskega, kulturnega in političnega razvoja človeka v pokrajini. Seveda učni načrt sam ne more odločati o kvaliteti učiteljevega in učenčevega dela, ampak daje le možnosti za njihovo bolj ali manj kvalitetno delo. Poglejmo, kje so v sedanjem učnem načrtu možnosti, da zdrkne zemljepisni pouk na nezazeleni nivo deskriptivnosti!

Takšna nevarnost je predvsem pri splošnih uvodnih opisih kontinentov v nižjih razredih, kjer je treba ogledati sestavine pokrajin, ki jih bomo itak pri podrobnejših opisih posameznih pokrajin obravnavali z vidika medsebojne povezanosti narave in človeka. Prav zato lahko tu zagrešimo napako, da se splošni pregled spremeni v naštevanje morij, gorovij, planot, nižin, rek, podnebnih in vegetacijskih pasov, razprostranjenosti ljudstev in kultur. Ali ne bi kazalo ta kamen spotike odbiti in njegov večji del prestaviti na nasprotni konec, t. j. kot zaključek in pregled regionalnega obravnavanja vseh pokrajin na kontinentu?

Druga takšna nevarnost je pri splošnem zemljepisu, kjer sicer obravnavamo snov po razporedu medsebojne odvisnosti, toda tako ločeno po predalčkih, da dijak večkrat ne dojame medsebojne vzročne povezanosti. Posebej proučujemo relief, posebej vodovje, posebej podnebje, posebej kmetijstvo itd. Pri vsakem pojavu sicer poudarjamo faktorje, ki vplivajo na pojav, vendar je snov tako razkosana, da dijak kljub temu morda le ne vidi tistega, kar te pojave združuje v celoto. Treba bi bilo manj ločiti in več združevati.

Splošna nevarnost za nesodobni pouk pa je v tem, da se pri obravnavanju vsake pokrajine, tudi Jugoslavije v 4. in 8. razredu, lahko ponižujemo k deskriptivnosti, ker je učni načrt zelo obsežen in nam primanjkuje časa za prikazovanje kompleksne slike pokrajine. Morda bi se tej nevarnosti izognili, če bi ne obravnavali vseh pokrajin po istem vzorcu, ampak bi razvijali podrobno sliko pokrajinskih tipov in bi druge takšne pokrajine le z njimi primerjali, ne da bi znova prikazovali vse že tam obravnavane vzroke in učinke. Pri obdelovanju Jugoslavije je največja nevarnost za deskriptivnost pri splošnem pregledu gospodarstva, če se učitelj ne omejuje na proučevanje pogojev, ampak skuša prikazati podrobno stanje in za to našteva rudnike, tovarne, železnice itd.

Sicer pa, kakor že rečeno, učni načrt sam ne more uvesti vzgoje geografskega mišljenja. To je stvar vsakega posameznika, ki poučuje geografijo. Tudi če učni načrt tu in tam ne sili direktno k vzgoji geografskega mišljenja, jo lahko sami dosegamo. In nasprotno! Najboljši in najjasnejši del učnega načrta se mora zmaličiti v deskriptivnost, če v učitelju ni žive zavesti o nujnosti za vzgojo geografskega mišljenja.

Izkušnje z ekskurzijami. Krajše geografske ekskurzije pridejo v poštev predvsem za nižje razrede, torej za bodočo osemletko. Za višje razrede je eno- ali dvourna ekskurzija premalo. Ekskurziji z višjim razredom mora biti cilj sistematična proučitev določenih pokrajinskih značilnosti in antropogeografskih problemov v okviru medsebojne povezanosti, za kar je treba ves dan ali vsaj celo popoldne, da si je mogoče vse potrebno ogledati in na kraju samem pojasniti. Če je takšna ekskurzija dobro organizirana, je zelo koristna za razvoj geografskega mišljenja. Na njej pridobijo dijaki prave pojme o raznih pojavih in njihovi medsebojni odvisnosti. Za spoznanje kraša n. pr. ljubljanskim šolam ni treba dolge poti. V enem dnevu lahko vidijo dijaki vse bistvene poteze kraša in se seznanijo z njegovimi gospodarskimi problemi, če obiščejo Račensko polje in Taborsko jamo. Tam spoznajo značilnosti kraškega polja, ponikalnico, bruhalnike in ponikve, posledice periodičnih poplav, vrtače, uvale, škraplje na površju in celo pod zemljo, osamelec, učinke erozije in korozije, odvisnost kmetijskih kultur od naravnih pojavov, s pomočjo topografske karte načno vprašanje o porečju Krke, seznanijo se s teorijami o nastanku kraških polj in o podzemeljskih tokovih rek ter z gospodarskimi problemi kraša. Obenem se spomnijo Prešerna, ki je hodil na Kopanjsko počitnice, in partizanskih borcev, ki so se na dobro vidni Ilovi gori bojevali za našo osvoboditev.

V naslednji uri je treba z razredom vse vtise in ugotovitve obnoviti, za kar ena sama ura večkrat niti ne zadostuje. Na pridobitve z ekskurzije lahko profesor še pozneje pogosto opira svojo razlago in ob njihovem zgledu pojasnjuje s primerjavo še razne druge pojave. Dobro pripravljena in pravilno izvedena ekskurzija nalaga torej precej dela, prinaša pa tudi velike koristi, pri čemer ne smemo pozabiti, da z njo zraste zanimanje za geografijo in se okrepi navezanost dijakov na profesorja.

Zal je število ekskurzij precej omejeno. Zaradi celodnevni ekskurzij izgubljajo drugi predmeti svoje učne ure, dijaki morajo opuščati razne obveznosti, ki bi jih sicer opravljali v prostem času, staršem se povečujejo stroški, šoli se izčrpavajo krediti, ki so že tako premajhni in jih včasih za ekskurzije niti nima zadosti. Čeprav pomenijo takšne ekskurzije za profesorja in za dijake prav resno delo, jih vendar nekateri tovariši drugih strok imajo za zabavni izlet. V reformirani šoli bodo morale tudi poučne ekskurzije dobiti pravo mesto. Če je telesna vzgoja mogla dobiti svoje športne dneve, bo treba omogočiti tudi več poučnih ekskurzij, ki so vsaj toliko resne in pomembne kot športni dnevi.

Uspešna ponazorila. Kartografski del splošne geografije, posebno projekcije, delajo nekaterim dijakom precejšnje težave, čeprav jim načine projiciranja razložimo s prikazovanjem ob globusu, s skiciranjem na tabli in z analizami kart v atlantu. Nekateri si pač težko predstavljajo pojave v prostoru in ne doumejo prenosa geografske mreže z globusa na neko drugo ploskev. Vsako leto sem imel slabo vest, da kljub mojim prizadevanjem le niso vsi petošolci popolnoma dojel bistva projekcij. Ko pa sem v letošnjem šolskem letu prikazal projekcije s pomočjo Oblakovega žičnega globusa, imam prijetno zavest, da sedaj bistvo projekcij vsi razumejo. Da se ne motim, so mi pokazali tudi odgovori dijakov pri ponavljanju kartografskega dela. Ko so videli resnično projiciranje, so razumeli tudi to, da se dajo projekcije tudi zamisliti in narisati, ne da bi zares z lučjo projicirali, torej konstruirali. Na resničnih projekcijah so tudi z lahkoto ugotavljali njihove pomanjkljivosti, kar jim je omogočilo, da so doumeli bistvo konvencionalnih projekcij.

V ta namen bi bilo prav, če bi bil valj pri Oblakovem učilu nekoliko višji.

Pri pouku o čitanju kart so si dijaki ogledali in primerjali topografske karte iste sekcije v merilih 1:25.000, 1:50.000, 1:100.000 in 1:200.000, karte srednjih in malih meril, karte z različno predstavljenim reliefom in karte z različno vsebino od fizičnih do upravnih, prometnih, gospodarskih itd. Risali smo topografske znake po prilogi v brošuri Čitanje karata, ki jo je l. 1947 izdal Geografski inštitut JA v Beogradu in jo uporabljajo pri predvojaški vzgoji. Po vsem tem je vsak dijak dobil v roke svojo sekcijo topografskih kart in čital z nje določen del, to je določil je relief, nadmorske višine, rečno omrežje, prometne zveze, kulture zemljišča in razne objekte v pokrajini. Tudi to preskušajo so vsi zadovoljivo prestali. Še boljše bi bilo, če bi imeli za vsako klop v razredu isto sekcijo topografske karte in bi ves razred kontroliral čitanje posameznikov. Vsaka šola bi res morala imeti zadostno število sekcij svojega domačega okoliša in serijo te sekcije v vseh izdanih merilih.

Letos me je neki sedmošolec vprašal, ali je res, da pridela Indija samo 450.000 q riža na leto, kakor piše Gospodarska geografija sveta na str. 124. V Statističkom kalendaru FNRJ za leto 1947 sem našel, da je pridela Indija l. 1955 38.820.000 ton riža. Narisal sem diagram, ki s stolpci kaže medsebojno razmerje pride-

lanega riža pri glavnih pridelovalkah na svetu v absolutnih količinah in na posameznega prebivca. Gole številke teh velikih količin ne pomenijo nič, kar dokazuje dejstvo, da v vseh letih do letos ni nihče opazil omenjene napake v knjigi. Le primerjave vzbude nekoliko jasnejše predstave. Za geografski pouk bi moralo veljati načelo: Nobenega številčnega podatka brez primerjave!

Ko govorimo o kameninah, rudah, prsti ali inudstrijskih rastlinah, dijaki večkrat nimajo prave predstave o teh snoveh. Peščenjak, skrilavec, puhlico, podzolasto prst, boksit itd. morajo videti. Vedo, kje se dobiva kositer, ne vedo pa, čemu se uporablja, če jih na to ne opozorimo. Zakaj jim ne bi geograf pokazal cinastega krožnika ali figurice za igračo, jih opozoril na lastnosti kositra, na mešanje s svincom in bakrom, na staniol itd., napravil s tem pouk zanimivejši in poleg tega podprl še kemika pri njegovem delu? Koliko vedo dijaki n. pr. o juti? Pokažimo jim sliko in povejmo, da je juta sorodnica naše lipe, da ima zelo razvita ličnata vlakna, da zelo hitro raste in v enem letu doseže višino do 5 m in debelino do četrt m. Vsaka šola bi morala imeti med geografskimi učili (ne samo v prirodopisni zbirki) zbirko glavnih vrst usedlin, magmatskih in metamorfnih kamenin, najbolj značilnih tipov prsti in prsti bližnje okolice, glavne rude in kovine ter serijo velikih in jasnih slik najvažnejših tujih kulturnih rastlin.

DROBNE NOVICE

MALAJA, DESETA DEŽELA COMMONWEALTHA

Polagoma, toda vztrajno se množijo člani Britanske skupnosti narodov. Pred kratkim v Afriki rojstvo Ghane, sedaj pa še Malajska federacija na drugem delu sveta.

Boj malajskega ljudstva za neodvisnost je bil dolgotrajen. Že po končani vojni 1945 so hoteli domačini spreminiti notranjo strukturo dežele zato, da bi jo hitreje usposobili za neodvisnost, kasneje so hoteli ustanoviti Malajsko unijo z vsemi sultanati (devet) in kronskima kolonijama Malako in Penangom. Prebivalstvo se je pri vsem tem nekoliko zbudilo in začelo s politično dejavnostjo, ki je obsegala vedno večji obseg. Vendar jim Britanci niso hoteli dati samouprave. Začelo se je gverilsko bojevanje in kolonisti so morali začeti popuščati. Kasneje so pripravili novo ustavo in določili datum, ko bo federacija postala samostojna država v okviru Commonwealtha. To se je tudi zgodilo in država obsega danes devet sultanatov in naselbini Penang in Malako, kjer sta postavljena guvernerja.

Malaja, ki je šla skozi burno zgodovino za samoupravo, je polotoška država, ki se zajeda globoko med dva oceana in se neposredno približa ekvatorju. Gore, ki se vlečejo pretrgano po ozemlju od severa na jug, so iz mezozojskih granitov, ponekod obrobljenih z apnenci. Teren se polagoma v terasah spušča proti morju, kjer se ponekod tvorijo morske kose z lagunami. Ker se ta polctoški jezik tako približa ekvatorju, je razumljivo, da je dosti vlage (2000—2500 mm padavin letno in še več). Posledica tega je bujni pragozd, ki pokriva 75 odst. površine. Bujnější je na zahodni strani, kjer je tudi več dežja. Temperature so tropske in dosežejo 25—27° C.

Ti prirodni pogoji so dali osnovo kolonialnemu gospodarstvu. Iz južne Amerike so prenesli v prejšnjem stoletju kavčukovec, ki izredno dobro uspeva in je dajal velike koristi angleškemu gospodarstvu. Delovna sila, ki je prihajala iz Indije in Kitajske, je bila poceni in je tako še omogočala širjenje plantaž, ki obsegajo danes dve tretjini obdelanega ozemlja. Najboljše in najobsežnejše so last evropskih družb, manjše pa domačinov. Malaja da blizu 40 odst. vse svetovne proizvodnje kavčuka (400.000 ton na leto). Številke so zelo nestalne zato, ker je velik konkurent ameriški in evropski sintetični kavčuk, ki osvaja svet.

Drugi gospodarski vir, ki je Angliji prinesel velike koristi, je kositer, ki ga dobijo preko 60.000 ton na leto (1/3 svetovne proizvodnje). Omeniti moramo še premog (do 500.000 ton) in železo. Lov za vsem tem je prinesel državi prometna sredstva, tako ceste in železnice, ki jih imajo okoli 1500 km in povezujejo plantaže ter rudnike.

Kolonialno gospodarstvo je posvečalo glavno pozornost eksploataciji, manj pa proizvodnji prehranbenih artiklov, ki so jih raje kupovali drugod. Danes je nova država v težkem položaju in mora uvažati okoli dve tretjini živeža, zlasti riž, zelenjavo itd. Povečati bodo morali obdelovalno površino na škodo plantaž ali gozdov.

Malajcev je že blizu šest milijonov in prebivajo na površini 131.000 km². Gostota je na zahodu večja (Penang 868, Malaka 144 na km²) kot na vzhodu (Trengganu 19, Pahang 7 na km²). Prvotno je bila Malaja redko naseljena s primitivnimi Negriti in podobnimi ljudstvi. Malajci pa so se naselili šele pozno. Prebivalstvo ni enotno in je blizu 49 odst. Malajcev, preko 38 odst. Kitajcev in 11 odst. Indijcev. In ravno to je eden izmed vzrokov, da se tako dolgo ni mogla osamosvojiti. Med temi tremi narodi so bili stalni spori. Če pa vemo, da so tudi versko ločeni, nam to dejstvo še jasneje stopi pred oči. Ker so Kitajci trgovci in gospodarsko močnejši kot Malajci, so se zadnji v ustavi zavarovali pred njimi. Kitajci težko dobijo državljanstvo, njihov jezik so črtali, uvedli so islam, ki je samo vera Malajcev. Nova država vodi neke vrste diskriminacijo, ki pa bo prav gotovo močna ovira v nadaljnjem razvoju države. Stane Košnik

**Naročajte in širite
Geografski obzornik!**

Društvene vesti

III. KONGRES SLOVENSКИH GEOGRAFOV

Za prvim kongresom slovenskih geografov v Kamniku 1. 1952 in drugim, ki je bil 1. 1954 v Mariboru, je Geografsko društvo Slovenije priredilo letos v dneh od 12. do 15. oktobra tretji kongres v Portorožu.

Skoraj vsi udeleženci kongresa so prišli v Portorož že v petek, 11. okt. zvečer s tremi posebnimi avtobusi iz Ljubljane. Tehnična organizatorja prof. Malis in asistent Šifrer, ki sta svojo nalogo res dobro opravila, sta poskrbela, da so vsem takoj dodelili sobe in bone za hrano.

Kongres se je začel natančno po programu 12. oktobra ob 8.30. Predsednik društva prof. dr. Svetozar Ilesič je pozdravil prisotne goste, med njimi zastopnika okraja Koper, delegate sorodnih strokovnih društev in bratskih geografskih društev, nadalje dva zastopnika Pedagoškega društva iz stare Gorice, kakor tudi vse ostale zbrane udeležence. Preden je kongres začel z delom po določenem načrtu, je predsednik društva prebral sklepe mariborskega kongresa in istočasno poročal o njihovi izvedbi.

Po izvolitvi delovnega predsedstva, raznih komisij in zapisničarjev so številni povabljeni gostje pozdravili kongres in mu zaželeli uspešno delo. Predsedujoči prof. dr. Anton Melik je nato kot prvi referent spregovoril o »Geografskih problemih Slovenskega Primorja«. V daljšem referatu, ki smo mu sledili z največjim zanimanjem, nam je prof. Melik — kot zna le on — predložil aktualne geografske probleme celotnega Slovenskega Primorja s širšega nacionalnega in tudi jugoslovanskega gledišča. Posebej se je zadržal ob pomenu novo nastajajočega koprškega pristanišča, ob prednosti, ki jo ima pred ostalimi pristanišči na obali Koprškega Primorja² in železniški povezavi Kopra s celinskim zaledjem. Dotaknil se je tudi žive geografske problematike osrednjega urbanskega in gospodarskega središča v tem delu slovenske zemlje, saj je nemogoča meja odtrgala našemu Slovenskemu Primorju dve naravni središči, Trst in Gorico. To dejstvo je povzročilo hude anomalije v vsej pokrajini. Ena takih je preusmeritev gravitacije prebivalstva, ki je še vedno v teku.

Po predavanju so se udeleženci kongresa sporazumeli za predlog, da bodo razgovor o posameznih referatih prenesli na zaključek predavanja s sorodno tematiko. Zato so takoj za predavanjem prof. Melika prišli na vrsto krajši referati o Koprskem Primorju. Podajali so jih dobri poznavalci tamkajšnjih razmer, med njimi tudi dr. Vladimir Kokole in Andrej Briški, ki sta pred leti proučevala na terenu geografsko problematiko Koprškega Primorja, prvi geomorfologijo, drugi pa gospodarsko geografijo.³

V. Kokole je v kratkih potezah prikazal glavne geomorfološke značilnosti Koprškega Primorja. Za njim je nastopil Franc Bernot z referatom: Klimatski pregled Koprškega Primorja, v katerem nam je skušal prikazati podnebje te pokrajine na osnovi meteoroloških podatkov postaje Koper in deloma tudi Kubeda, za razdobje od 1947. do 1956. leta. Referent je upošteval veliko meteoroloških elementov, toda, žal, je razdobje prekratko — podatkov za daljše ni imel — in v klimatskem oziru tudi zelo anomalno; zato imajo izračunani podatki le omejeno vrednost. Navedem naj na tem mestu le najznačil-

¹ Referat bo objavljen v Geografskem vestniku XIX, 1957. V zvezi z objavo važnejših referatov s kongresa pripominjamo, da zaradi težav, predvsem tehničnih, ni mogoče izdati vseh referatov s kongresa v skupni publikaciji in bodo zato objavljeni na različnih mestih. Nekateri od teh so napovedani že v tem poročilu.

² A. Melik imenuje obmorski flišni del slovenske zemlje tudi Šavrinško Primorje.

³ Obe razpravi sta objavljeni v Geografskem zborniku IV iz 1. 1956.

nejši primer. Srednje mesečne temperature za Koper kažejo, da je februar hladnejši od januarja (januar 4,9° C, februar 4,7 stop. Celzija), kar je nedvomno anomalija, saj kažejo bližnje postaje kot Trst, Oltra, San Nazario pri Kopru in Strunjan za starejša razdobja v januarju nižjo temperaturo (povprečno za 1° C) od februarja. Omenjena posebnost gre na račun nekaj nadpovprečno toplih januarjev v obravnavanem razdobju (1. 1948, 1949, 1951, 1955 in 1956) in pa ekstremno mrzlega februarja 1956, saj je bil kar za 5,5 stop. Cel. nižji od povprečka. Upoštevaajoč ta dejstva, bi bila realnejša povprečna januarska temperatura v omenjenem razdobju 4,3 stop. Cel., februarska pa 4,9 stop. Cel.; bližnji Strunjan je imel v razdobju od 1902 do 1916 temperaturo v januarju 4 stop. Cel., v februarju pa 5 stop. Cel., Oltra od 1902 do 1913 januar 3,5, februar 4,7 stop. Cel. in San Nazario pri Kopru 1. 1902—1910 januar 3,3, februar 4,6 stop. Cel. — Světnik za pomorstvo in morskoro ribištvo OLO Koper, France Potočnik, se je ljubeznivo odzval vabilu kongresnega pripravljalnega odbora in nam poročal o Pomorstvu v Slovenskem Primorju.⁴ Za kratko, a zelo zanimivo predavanje, je bil deležen splošnega priznanja. Tudi referat prof. dr. Miroslava Zeila o »Ribalovu v primorju Zahodne Istre«,⁵ ki ga je v odsotnosti referenta prebral S. Ilesič, je dal geografom izvrsten pregled čez razvoj ribištva, toda in pokazal uspehe in težave, s katerimi se bori mlada, a važna gospodarska panoga na naši obali. S pridom preizkušajo v praksi dognanja moderne tehnike, ki naj slovensko kot jugoslovansko ribištvo iztrgajo iz zastalosti, saj se te panoge gospodarstva pri nas še zelo trdovratno drži. Dopoldansko zasedanje je po 13. uri zaključil A. Briški z referatom: Splošni gospodarsko-geografski pregled Koprškega Primorja, v katerem je zgoščeno in pregledno podal rezultate svojih proučevanj pred leti na ozemlju Šavrinov.

Zaradi pomanjkanja časa je moral biti zadnji referat iz zgoraj omenjene skupine, ki ga je bil pripravil profesor Srečko Vilhar, z naslovom: Zgodovinski razvoj Koprškega Primorja, preložen na popoldne ob 15.30. Ker je omenjeni referent zbolel, je njegovo predavanje prebral prof. dr. Roman Savnik, nakar je predsedujoči A. Melik povabil zbrane k diskusiji o dotedanjih referatih. Razvila se je živahna debata, v katero je intenzivno posegel ta stalni in aktivni gost na naših kongresih, prof. dr. Ivo Rubčić iz Zagreba, in je s tem nadaljeval tudi v naslednjih dneh. Po končani diskusiji smo prešli k drugemu delu programa za prvi dan, t. j. k aktualnim problemom šolske geografije. Prof. Mavricij Zgonik je imel dolg referat z naslovom »Nekaj pobud k pravilnemu geografskemu ocenjevanju«,⁶ v katerem se je dotaknil zanimive, široke in obenem težavne naloge, ki se postavljajo šolniku ob tehtanju dijakovega znanja. Nakazal je nekatere napotke, po katerih bi se dalo priti do objektivnega ocenjevanja. Drugi referent, inšpektor prof. Dušan Kompare, je govoril o osnutku novega učnega načrta reformirane splošno izobraževalne šole v zvezi s poukom zemljepisa oziroma domoznanstva. Zaradi pomanjkanja časa se je moral omejiti le na najvažnejše, podrobnosti pa je prepustil diskusiji. Na predlog delovnega predsedstva smo razgovor o obeh referatih iz istega razloga preložili na zadnji dan zborovanja.

V nedeljo, 13. okt., smo začeli ob osmi uri z referatom V. Kokoleta: Geografija v regionalnem planiranju.⁷ Referent se je načelno dotaknil zanimivih vidikov v zvezi s še zelo mlado smerjo geografske znanosti, ki skuša po svojih močeh prispevati pokrajinskim planiranjem pri poskusih združevanja raznih silnic, ki se stikajo na določenem zemeljskem prostoru. Referent je pravilno prikazal le delne možnosti, ki jih morejo nuditi

⁴ Referat bo objavljen.

⁵ Referat je v celoti objavljen v tej številki.

planerju izsledki geografske znanosti, še posebej, če jih gleda s stališča talkošnje praktične porabnosti. Vendar so planerju trdna osnova, na katero se mora opreti, če hoče gledati pokrajino s kompleksnega zornega kota. Predavatelj je upravičeno svaril pred prevčlikim zanosom, ki bi geografa lahko zavedel do pretiranega mišljenja, češ da sam zmore pri regionalnem planiranju velik del.

Docent dr. Cene Malovrh je načel za nas geografе izredno aktualno problematiko, s katero se srečujemo pri svojem vsakodnevnem delu že desetletja: geografsko rajonizacijo. Ustavil se je pri pojmu gospodarsko-geografske rajonizacije nasploh v zvezi z obravnavanjem teme Problematika gospodarsko-geografske rajonizacije Jugoslavije. Ob ugotovitvi, da je težko govoriti o gospodarsko-geografskih rajonih kot celoti, je nakazal nekaj prav zanimivih primerov posameznih gospodarskih področij ali več združitvev teh v celoto ob upoštevanju več nasprotujočih si momentov, ki sliko lahko bistveno pokvarijo, kot n. pr. nerazločevanje med kvaliteto in kvantiteto in podobno. Zelo zanimiva tema, ki bi bila vredna čimprejše objave!⁶

Vrhunec v zvezi z zgornjo tematiko pa je bil referat S. Ilešiča z naslovom: Problematika geografske rajonizacije ob primeru Slovenije, ki je vzbudil živo zanimanje pri vseh kongresnikih. Kot prejšnji referent je tudi on govoril o problematiki gospodarsko-geografske rajonizacije Slovenije; preden pa je prešel k obravnavanju njene konkretizacije, nam je v kratkem predložil svoje trezne poglede na načelno stran geografske rajonizacije sploh. Še posebej zanimiva pa je njegova gospodarsko-geografska rajonizacija Slovenije, ki jo je prikazal na koncu svojega referata ob nenehnem poudarjanju, da je to le poizkus, ki je kot vsak drug podvržen kritiki in ki naj služi le kot podlaga za razgovor. Njegovo prirodno — imenuje jo tudi fizionomično — rajonizacijo Slovenije, ki je bila objavljena v Geografskem obzorniku III, št. 2, že poznamo, zato se bomo še toliko bolj razveselili objave njegovega, zgoraj omenjenega referata v Geografskem vestniku IX, 1957.

Ob vseh treh referatih je bila živahna in plodna diskusija, ki je marsikaj še podčrtala in tudi dopolnila.

V nedeljo popoldne ob 16. uri se je začelo delo kongresa ločeno v dveh sekcijah: v fizično-geografski in antropogeografski. Teme so bile v obeh zanimive, le škoda, da so bile, kot je pri sekcijem načinu dela neizbežno, posamezniku dosegljive le v eni ali drugi sekciji. Ker bi razčlenitev in kratek prikaz posameznih referatov obeh sekcij zahteval preveč prostora, ki pa je omejen, bom kljub pomembnosti vseh navedel le referente in njihove teme z željo in v upanju, da bodo tudi te čimprej objavljene. V fizično-geografski sekciji so bili tile trije referati: dr. Danilo Furlan: Upravičenost termina monsum v Evropi; prof. Franc Habe: Pomikalnice in jaane na Predjamski prelomnici in asistent Milan Šifer: Nekateri problemi delitve würmske ledene dobe. V antropogeografski sekciji pa sta referirala S. Ilešič in V. Kokolet, prvi s temo: O problemih agrarne geografije na mednarodni konferenci v Nancyju in drugi: Nekaj o praktičnih aspektih geografskega dela za regionalno planiranje.

V ponedeljek smo imeli ekskurzijo. Na pot smo šli ob sedmih zjutraj v štirih avtobusih in prevozili tole pot: Portorož, Izola, Koper, Ankarana, Oltra, Ankarana, Šmarje nad Kopro in od tod nazaj v Portorož, kamor smo prišli okrog 19. ure. Za bežen ogled Izole smo se zadovoljili s počasno vožnjo skozi mesto, s Kopro pa smo se pod strokovnim vodstvom Igorja Vrišerja temeljiteje spoznali. S pobočja pri Semedeli, od koder je lep razgled na mesto z južne strani, nam je tov. Vrišer v kratkih, a nazornih potezah prikazal razvoj mesta od antike dalje. Posebej pa se je ustavil pri tolmačenju iz-

delanega urbanističnega načrta za mesto Koper — pri njegovem sestavljanju je tudi sam sodeloval — ki naj v bližnji bodočnosti prevzame vlogo ene večjih luk ob jugoslovanski obali in s tem temeljito preobrazi dosedanje staro lice. Skozi mesto smo pod istim vodstvom naredili poučen prerez, od koder smo si nad severno obalo ogledali pozicije nastajajočega modernega pristanišča, ki že sedaj kaže prve obrise. V Oltri smo na kratko postali in si ogledali bolnišnico za kostno tuberkulozo in boleznj sklelov. To priliko je izrabil R. Savnik, da nam je na kratko prikazal zdravstvene razmere in organizacijo zdravstvene službe v Koprskem Primorju, nato pa nas je ljubeznivi šef-zdravnik bolnišnice dr. Grobelnik popeljal v bolnišnico, od koder nam je s preglednega mesta povedal nekaj besed o poslanstvu te zdravstvene ustanove — ene največjih in najmodernejše opremljenih v naši državi — in o načinu zdravljenja obolelih ter o uvajanju okrevancev v rehabilitacijo. Iz Oltre smo se zapeljali po isti poti nazaj proti Ankaranu, pred njim, na vznožju pod Hrvatini, pa smo se odpravili peš skozi Hrvatine do glavne ceste, s katere se nam je odprl pogled na Tržaški zaliv s Trstom, ki je ležal neposredno pod nami. Od tu nam je prof. France Planina tolmačil bližnjo in daljnjo okolico in nam predložil absurdnost nenaravne meje z Italijo, ki že na prvi pogled trga to veliko mesto od najbližjega slovenskega zaledja. Po isti poti smo se vrnili do avtobusov, ki so nas nato popeljali mimo Kopra in po dolini levega pritoka Badavščice (Kornalunge) v 260 m visoko Šmarje, vas, ki je bila med vsojmo hudo prizadeta, saj se posledice vidijo še danes na vsakem koraku. V Šmarju smo imeli daljši odmor. Hvala zanj gre okrajnemu ljudskemu odboru Koper, ki nam je v dvorani združnega doma priredil prijetno zakusko. Domačnost in dobra kapljica sta priklicali v veliko dvorano prešerno razpoloženje. Pred odhodom iz Šmarj, ki nam bodo ostale v lepem spominu, smo se pod vodstvom V. Kokoleta in A. Briškega povzpeli na nekaj čez sto metrov višjo razgledno točko med Pomjanom in Šmarjami, od koder sta omenjena tovariša opisovala pokrajino okrog nas. Ker se je ob odhodu s Šmarj že mračilo, smo opustili prvotno nameravani ogled sečoveljskih solin in se skozi Korte zapeljali naravnost v Portorož.

Zadnji dan kongresa, v torek 15. okt., je bilo dopoldne rezervirano za razgovor o srednješkoli problematiki, ki pa je bil proti pričakovanju kaj boren. D. Kompare je v debati preciziral nekatere točke pred dvema dnevoma prikazanega osnutka novega učnega načrta za osemletne šole. Nato smo prešli k zaključnemu delu programa — k branju resolucije, ki je bila kratka in stvarna ter zato z nekaterimi tehničnimi dopolnili, ki so jih predlagali nekateri kongresniki, z odobravanjem sprejeta.

S tem je bil kongres formalno končan. Prof. Ilešič je še sporočil predlog, po katerem naj bi bil prihodnji kongres v letu 1960 — morda kot zborovanje — nekje na Dolenjskem. Združeval naj bi kongres in seminar, ki bi bil takoj za kongresom v Beli krajini. Odloča pa naj o tem odbor GDS.

V načrtu smo imeli tudi ogled Pirana in tamkaj prirejene geografske razstave, ki jo je pripravil Ljubljanski zemljepisni muzej, a je oboje zaradi tehničnih težav odpadlo. Velik del kongresnikov pa je čas do kosila le porabil za to, da si je razstavo ogledal na svojo roko.

Ob 14. uri smo se odpeljali iz Portoroža proti Ljubljani. Spotoma smo naredili kratek ovinek na Sacerb, od koder je edinstven razgled na Trst in severovzhodni del Tržaškega zaliva, kakor tudi na širše tržaško zaledje. Anticiklonalna atmosfera nam je nudila le omejen razgled.

Po lepi, novi avtomobilski cesti smo se okrog 18. ure pripeljali v Ljubljano.

Kongres je v celoti uspel, tako v organizacijskem kot v strokovnem oziru. Posebej je treba pohvaliti res vzorno izpeljano tehnično organizacijo in seveda tiste, ki so zanjo skrbeli. Strokovnemu delu bi morda očitali le prenatpanost, ki je udeležence, ki so hoteli vseskozi slediti, po malem le utrujala. Vreme je bilo vse dni več kot lepo, kar je tudi velik prispevalo k dobremu razpoloženju.

D. Meze

⁶ Referat bo objavljen v reviji »Sodobna pedagogika«.

⁷ Referat bo objavljen v Geografskem vestniku XXIX, 1957.

⁸ Referat bo objavljen v Ekonomskem zborniku.

SKLEPI III. KONGRESA SLOVENSkih GEOGRAFOV

Geografi Slovenije, zbrani na svojem III. kongresu od 12. do 15. oktobra 1957 v Portorožu, so prišli na temelju kongresnih referatov ter diskusij do teh-le sklepov:

I.

1. Geografi Slovenije ter vse njihove organizacije in institucije naj pri svojem znanstvenem delu še nadalje posvečajo glavno pozornost tistim vprašanjem, ki so povezana s potrebami razvoja naše socialistične družbe in njenega gospodarstva. V smislu konkretnih pobud, izrečenih na kongresu, naj poiščejo najprimernejše in najuspešnejše poti za svoje sodelovanje pri regionalnem planiranju in drugih oblikah načrtnega razvoja prostora. Nadaljujejo naj z obravnavanjem problemov geografske rajonizacije Slovenije in Jugoslavije, izhajajoč s stališča, da je poleg prirodnogeografske ali fizionomično-pokrajinske rajonizacije treba posebej najti pot do ekonomsko-geografske rajonizacije, ustrežajoče današnjemu stanju našega razvoja. Teoretske in načelne osnove regionalnega planiranja in rajonizacije naj skušajo praktično preizkusiti s konkretnim proučevanjem nekaterih tipičnih regij naše domovine. Za proučevanje te problematike naj ustanovi Geografsko društvo Slovenije posebno komisijo, na V. kongresu geografov FLRJ l. 1958 v LR Črni gori pa naj sproži čim več pobud za podobna proučevanja v drugih republikah.

2. Ker smo Slovenci s priključitvijo Koprškega Primorja končno dobili svoja skromna vrata na morje, imajo geografi Slovenije za eno izmed svojih glavnih in najnujnejših dolžnosti, da pri svojem delu posvetijo čim več pozornosti vprašanju slovenskega morja in primorja ter da poživijo in organizirajo proučevanje njegovih najaktualnejših vprašanj, zlasti vprašanj njegove gospodarske zastonosti in neurejenosti ter njegove ekonomsko-geografske povezave z zaledjem. V tem smislu kongres toplo pozdravlja pobudo Slovenske akademije znanosti in umetnosti, da se v Piranu ustanovi poseben inštitut za znanstveno proučevanje našega morja in primorja.

II.

1. Geografi Slovenije so na svojem III. kongresu psvetili zelo veliko pozornosti geografskemu pouku in so razpravljali o njegovih vsebinskih in oblikovnih spremembah, ki jih prinaša reforma splošno izobraževalnega šolstva. Po vsestranski proučitvi teh vprašanj so sprejeli te-le sklepe:

1. Geografsko društvo Slovenije, ki je že dalj časa opozarjalo na potrebo spremembe geografskega pouka v skladu z načeli moderne metodike in pedagogike ter ustrezno izobrazbenim in vzgojnimi potrebami naše družbe, želi sodelovati pri določanju vsebine in oblike geografskega pouka kakor tudi pri izvajanju šolske reforme. Kongres je zlasti podčrtal zahtevo, da odgovorni činitelji konzultirajo Geografsko društvo pri reševanju ključnih vprašanj šolske reforme, zlasti kar se tiče preobrazbe geografskega pouka.

2. Geografsko društvo Slovenije je dolžno skrbeti, da bo geografski pouk v reformirani šoli temeljil na doganjenih geografske znanosti.

3. Geografsko društvo Slovenije naj aktivno sodeluje pri izvedbi šolske reforme. Pri procesu preobrazbe geografskega pouka na naših šolah naj nudi vso pomoč učiteljem geografije s tem, da jim neprestano daje pobudo za moderne oblike geografskega pouka, da sodeluje pri sestavi ustreznih učbenikov in priročnikov in da sodeluje pri strokovnem ter pedagoškem izpopolnjevanju učiteljev geografije.

4. Kongres slovenskih geografov pozdravlja osnovna načela projekta novega učnega načrta za obvezno šolo in sprejema osnovni koncept novega programa, ki je geografijo približal mladini in potrebam njene vzgoje in izobrazbe. Pripominja pa, da je naloga Geografskega društva Slovenije, da se bori proti pretirani redukciji ob-

če geografije, ki bo imela za posledico verbalizem in deskriptivni geografski pouk, proti kateremu se bori tako nova šola kot tudi sodobna geografija.

5. Geografsko društvo Slovenije naj da pobudo, da Komisija za geografski pouk pri Svetu geografskih društev FLRJ čim prej vsestransko premotri vprašanje vloge geografije v reformirani šoli.

III.

1. Kongres je ugotovil, da je bilo na področju popularizacije geografije še vedno premalo storjenega. Naše novo glasilo »Geografski obzornik« je sicer prevzelo vodilno vlogo na tem področju in jo uspešno opravlja. Zal pa je še vedno omejeno zgolj na geografske kroge. Popularizacijo geografije bi bilo treba usmeriti tudi v časopise z množično naklado. Nadaljevati in razširiti je treba naše sodelovanje v radiu, na ljudskih univerzah, v delovnih kolektivih, v Počitniški zvezi in družbenih organizacijah. Strokovne geografske prispevke bi bilo treba objavljati tudi v drugih strokovnih glasilih.

2. V zvezi s povečanim sodelovanjem geografske znanosti s prakso, predvsem pri regionalnem planiranju, naj se popularizira zlasti tudi prispevek geografije k razčiščevanju regionalne problematike posameznih slovenskih pokrajin. Pomembnost geografske znanosti se kaže med drugim tudi v vedno večjem sodelovanju geografov v družbenih organih, zato je treba tudi to stran zainteresirati.

3. Treba je okrepiti sodelovanje geografov v turistični propagandi, pri vodstvu ekskurzij, predavanjih in izdajanju prospektov, vodičev in turističnih filmov. Pospeševati je treba potopisno literaturo.

4. Ker se je na kongresu podčrtalo, kako malo so problemi Slovenskega Primorja poznani širšemu krogu ljudi med Slovenci, posebno pa še med ostalimi narodi Jugoslavije, naj Geografsko društvo Slovenije razmišlja o izdaji posebne popularne publikacije o tem našem področju.

5. Ker je »Geografski horizont« skupno glasilo vseh odsekov za geografski pouk v okviru Sveta geografskih društev FLRJ, je nujno treba poživiti sodelovanje slovenskih geografov z njim.

IV.

Kongres apelira na Glavno geodetsko upravo v Beogradu, naj v zvezi z odlokom o izdajanju topografskih kart iz l. 1955 v najkrajšem času izda jasna navodila glede dovoljene vsebine in načina prikazovanja podrobnejših kart v večjih merilih in naj v okviru teh navodil omogoča izdajo potrebnih kart.

V.

Kongres nalaga Geografskemu društvu in njegovim odsekom, da skrbijo za čim uspešnejše uresničenje njegovih sklepov v duhu dosedanjih prizadevanj.

Portorož, 15. oktobra 1957.

OPOZORILO

Kot se je kasneje izkazalo nekateri geografi niso prejeli vabila za III. kongres slovenskih geografov. Glede na to sporoča tajništvo GD naslednje: Vabila so bila poslana vsem rednim in izrednim članom društva. Vzrok, da nekateri geografi niso bili obveščeni o kongresu je v tem, da sploh niso člani društva oziroma da niso obnovili članstva s pristopnicami, katere je društvo razposlalo pred tremi leti. Da se v bodoče izognemo takim in podobnim nevednostim, objavljamo na tem mestu seznam rednih in izrednih članov GDS, z namenom, da vsi tisti, ki jih v tem seznamu ni, pa bi želeli postati člani društva ter imajo za to pogoje, naj to željo sporoče na naslov: Geografsko društvo Slovenije, Ljubljana, Univerza, Trg revolucije 11, da jim pošljemo pristopnice.

Redni člani lahko postanejo vsi tisti, ki so v geografiji strokovno izobraženi ali pa v strokah, ki so z geografijo tesno povezane. V izjemnih primerih lahko po-

stane redni član tudi, kdor nima formalne strokovne izobrazbe, če se aktivno in z uspehom udeležuje v geografiji. Izredni člani lahko postanejo študentje geografije na univerzi ali na VPŠ in drugi, ki se zanimajo za geografsko znanost ter žele v njej sodelovati ali jo podpirati. Redne in izredne člane sprejema na predlog dveh

rednih članov društveni odbor. Posebno aktivne izredne člane lahko odbor sprejme med redne člane.

Obenem prosimo, da nam člani sproti sporočajo o morebitnih spremembah svojega stalnega bivališča ali kraja službovanja.

Tajništvo GDS

REDNI ČLANI

Ahačič Milan, Kranj
 Ambrož Ivica, Kranj
 Anderšek Silva, Šmarje pri Jelšah
 Arh Marija, Slov. Konjice
 Arlič Franjo, Velenje
 Arlič Silva, Ljubljana
 Auernik Leonida, Štore
 Avsenak Mirko, Ljubljana
 Ažman Anka, Maribor
 Badjura Rudolf, Ljubljana
 Belčič Franc, Ljubljana
 Belec Borut, Maribor
 Berden Pavla, Ljubljana
 Bernot-Škrk Štefka, Ljubljana
 Bitenc Majda, Sodražica
 Bogovič Marija, Laško
 Bohinec Marija, Ljubljana
 Bohinec dr. Valter, Ljubljana
 Böhm Ferdo, Žirovnica
 Bole Mira, Ljubljana
 Božič Marija, Videm-Krško
 Božnar Srečko, Kamnik
 Bračič Vladimir, Ptuj
 Bratina Radovan, Postojna
 Bratok Rudolf, Litija
 Breznik Josip, Ljubljana
 Briški Andrej, Ljubljana
 Cljak Miljeva, Koper
 Costa Anton, Tržič
 Čehovin Stojan, Sežana
 Černigoj Joža, Ljubljana
 Černy Dragica, Maribor
 Čirič Jovan, Niš
 Dobnik Vera, Šoštanj
 Dobovišek Marjan, Novo mesto
 Drnovšek Joža, Polzela
 Drnovšek Stane, Laško
 Drnovšek Janez, Beltinci
 Ekkart Viktor, Poljčane
 Fatur Dušan, Ljubljana
 Finžgar Vilko, Ljubljana
 Flisek Nada, Trbovlje
 Furlan dr. Danilo, Ljubljana
 Furlan Vitomir, Postojna
 Gaber Breda, Radovljica
 Gams dr. Ivan, Ljubljana
 Gams Vera, Ljubljana
 Gašperšič Valentina, Ljubljana
 Golob Marija, Tržič
 Gornik Slavka, Cerkljica
 Gosar Lojze, Ljubljana
 Gosar Marija, Logatec
 Gradnik Rajko, Bled
 Gruntar Viktor, Maribor
 Gušič Branimir, Zagreb
 Habe France, Postojna
 Habič Peter, Postojna
 Hadži dr. Jovan, Ljubljana
 Hafner Anica, Smlednik
 Hafner Frančiška, Poljane
 Helmich Ciril, Nova Gorica
 Henigman Anica, Sevnica
 Hočevar Zvone, Maribor
 Hrovat dr. Alojzij, Ljubljana
 Hubad Ciril, Maribor
 Humek Zorža, Kočevje
 Hvastja Franc, Kočevje

Ilešič dr. Svetozar, Ljubljana
 Istenič Janez, Idrija
 Janežič Majda, Ljubljana
 Jankovič Vlada, Novo mesto
 Josek Vojmil, Ljubljana
 Juvan Justina, Škofja Loka
 Kalmeta Ratimir, Zagreb
 Kastelic Anton, Ljubljana
 Kert Božidar, Murska Sobota
 Klemenčič dr. Vladimir, Ljubljana
 Klemenčič-Rajh Zorka, Ljutomer
 Knez-Sterbenc Zvezdana, Celje
 Kokole dr. Vladimir, Ljubljana
 Kolenik Emil, Celje
 Kolman Ljudmila, Litija
 Komac Slavko, Ptuj
 Kompare Dušan, Ljubljana
 Kompare Zorka, Ljubljana
 Kos dr. Milko, Ljubljana
 Kosi Ema, Maribor
 Kotnik Franc, Maribor
 Kovač Bogomir, Novo mesto
 Kovačič Nada, Šentvid pri Stični
 Kremžar Zora, Dobrovlje
 Kranjec Silvo, Ljubljana
 Krivec Marija, Krško
 Križnar Stana, Škofja Loka
 Kuljiš Helena, Ljubljana
 Kumar željko, Koper
 Kumaver Jurij, Ljubljana
 Kumaver Pavel, Ljubljana
 Kunstler Pavel, Ljubljana
 Lah Avguštin, Kamnik
 Lavrič Dušan, Ribnica
 Leban Katarina, Ljubljana
 Leban Vladimir, Ljubljana
 Lejko Jože, Smlednik
 Lenarčič Simon, Postojna
 Leskovec Irma, Kočevje
 Levačič Milena, Ljubljana
 Levec Ana, Ljubljana
 Lipužič Boris, Ljubljana
 Lukan Emilijan, Mirna peč
 Macarol Stane, Sežana
 Majes Stanislav, Zagorje
 Malenšek Vera, Vipava
 Malis Tegodrag, Ljubljana
 Malovrh Vera, Ljubljana
 Malovrh dr. Vincenc, Ljubljana
 Manohin dr. Vital, Ljubljana
 Marjetič Cita, Kočevje
 Marchisetti Vera, Ljubljana
 Marčič Adolf, Dobrna
 Marič Franc, Maribor
 Markočič-Noč Ivanka, Ljubljana
 Marolt Slavko, Rog. Slatina
 Matičič-Štefanac Polonca, Maribor
 Mavčec Jože, Ptuj
 Mavčec Matija, Ptuj
 Mauer Dušan, Ljubljana
 Maver Elica, Maribor
 Mazi France, Boh. Bistrica
 Medved Jakob, Črna
 Mehak Mirolava, Maribor
 Melik dr. Anton, Ljubljana
 Menih Martin, Kozina
 Merhar Ida, Ljubljana

Meze Drago, Ljubljana
 Mihelčič Zdenka, Kamnik
 Modrič Julijana, Ljutomer
 Močan Vladimir, Murska Sobota
 Moravec Marica, Črnomelj
 Mulej Stanko, Radovljica
 Müller Nada, Zagorje
 Murko Lizilka, Brežice
 Murko dr. Vladimir, Ljubljana
 Muzlovič Janez, Maribor
 Nardin Marija, Piran
 Nedoh Danica, Prebolt
 Novak Jože, Slov. Konjice
 Nuk Peter, Bled
 Oblak Majda, Pivka
 Oblak Tone, Ljubljana
 Oblak Leopold, Ljubljana
 Olas Ludvik, Sebeborci
 Ostrožnik Mirko, Hrastnik
 Perič Veselin, Dol pri Hrastniku
 Pevec Ljudmila, Piran
 Piletič Rudolf, Novo mesto
 Pirč Alfonz, Ljubljana
 Pišlar Zlata, Limbuš pri Mariboru
 Planina Dragica, Ljubljana
 Planina France, Ljubljana
 Planina Janez, Ljubljana
 Plavčak Mihael, Vransko
 Polajnar Stanko, Ljubljana
 Poženel Jelka, Grosuplje
 Praprotnik Stane, Žalec
 Predan Drago, Žalec
 Premrov Vili, Ljubljana
 Prijatelj Karel, Ljubljana
 Prudič Lidija, Ljubljana
 Pungartnik Oton, Šentjur pri Cel.
 Radinja Danko, Ljubljana
 Rakovec Slava, Tržič
 Rakovec dr. Ivan, Ljubljana
 Raketelj Franc, Ilirska Bistrica
 Ramovš dr. Anton, Ljubljana
 Rauban Nada, Izola
 Rebernik Drago, Vojnik
 Rebernik Minka, Velenje
 Regvat Janko, Tržič
 Robida Valentin, Novo mesto
 Rojc Zlata, Maribor
 Rojko Majda, Ljubljana
 Ropnik Ivica, Prebolt
 Rott Gotard, Ljubljana
 Rozman-Ljubič Albina, Krka na Dolenjskem
 Samobor Silva, Murska Sobota
 Savnik dr. Roman, Postojna
 Sbrizaj Danilo, Ljubljana
 Simonič Ivan, Ljubljana
 Silvester Mirjam, Trbovlje
 Slejko Roman, Gorica
 Sodnik Josip, Ljubljana
 Sore Anton, Celje
 Sotošek Janko, Ljubljana
 Stiplavšek Franc, Ptuj
 Strnad Rudolf, Ljubljana
 Stropnik Jože, Ptuj
 Stupam Milica, Maribor
 Sunčič Ljubimika, Brežice
 Šantič Vera, Ljubljana

Šertel Franc, Ljubljana
Šifrer Milan, Ljubljana
Šifrer Tatjana, Ljubljana
Šijanec Stanko, Maribor
Šilih Ferdo, Svečina
Škerlj dr. Božo, Ljubljana
Škerlj dr. France, Ljubljana
Šlebinger Ciril, Ljubljana
Štefanac Mire, Maribor
Šuklje Svetozara, Ljubljana
Štravs Suzana, Dvor pri Zužemb.
Šušteršič Julija, Dol pri Hrastniku
Tavčar Janko, Ljubljana
Tavčar Helena, Črnomelj
Tejkal Davorina, Sevnica
Torkar Branko, Ljubljana
Trebše Lidija, Sežana

Trifunovski dr. Jovan, Skopje
Trobeč Marta, Šmarje pri Kopru
Trošt Stojan, Tolmin
Tušar-Rovan Mira, Planina pri R.
Turk dr. Ernest, Ljubljana
Tvrtkovič Anda, Maribor
Udovič Grozdana, Ljubljana
Ungar Marjan, Rog. Slatina
Urankar Pavle, Ljubljana
Uršič Hinko, Tolmin
Vajs Kamilo, Vinica
Varšek Ivan, Raka pri Krškem
Vazzaz Ludovik, Ljubljana
Vengart Franc, Jesenice
Veselko Franjo, Ljubljana
Veselič Martina, Vinica pri Čr.
Vidujevič Amalija, Metlika

Vreča Milan, Ljubljana
Vrišer Igor, Ljubljana
Vršec Vinko, Idrija
Vute Marko, Zužemberk
Vreča-Zabrič željka, Kamnik
Završnik Marija, Bled
Zgonik Mavricij, Maribor
Zor-Sluga Hilda, Trbovlje
Zupan David, Ajdovščina
Zupančič Ivan, Maribor
Zupančič Zdenka, Kranj
Zwiter dr. Fran, Ljubljana
Žalik Janko, Slivnica pri Mar.
Železnikar Cveta, Slov. Gradec
Žele Ivan, Metlika
Žižek Albin, Slovenj Gradec

IZREDNI ČLANI

Avsec Viktorija, Šmihel pri Nov.
mestu
Barbarič Marija, Murska Sobota
Bezeljak Janez, Pivka
Bratina Drago, Ajdovščina
Čokl Dušan, Gorišnica
Čop Dušan, Jesenice
Feldin Boris, Lenart v Sl. goricah
Ferber Mira, Slovenj Gradec
Gornik Tomo, Črnomelj
Gostiša Janez, Ljubno ob Savinji
Grabnar Vera, Ljubljana
Grilanc Jožica, Sempeter pri G.
Hajdinjak Mirjam, Cerkevjak
Hočevar Brigita, šentilj v Sl. gor.
Hribar France, Postojna
Hribar Tatjana, Ljubljana
Humek Miloš, Kočevje
Ilgo Ferdo, Maribor
Janša France, Kranj
Javornik Danica, Rogaševci

Ješovnik Tanja, šentilj
Karlin Janez, Kamnica
Keser Sergij, Idrija
Klančnik Miro, Kozje
Klemenčič Metka, Črni vrh nad
Idrijo
Košnik Ivan, Kranj
Korče Darinka, Mozirje
Kraškovič Jelka, Ljubljana
Kreč Milenka, Ljubljana
Lazar Franjo, Maribor
Likar Metka, Ljubljana
Logar Dušan, Prvačina
Maležič Marta, Žiri
Miklavčič Marija, Ljubljana
Miklič Janez, Ljubljana
Mikuluš Jože, Koroška Bela
Mokorel Marija, Jesenice
Nakrst Miroslav, Črni vrh nad Idr.
Noč Marija, Kranjska gora
Obal Ana-Juljana, Ljubljana

Oštir Marija, Puconci
Pajek Edvard, Središče ob Dravi
Potočnik Adalbert, Ljubljana
Požanko Ivan, Lovrenc na Pohorju
Pšunder Erika, Maribor
Pucko Janez, Lovrenc na Dr. polju
Repovš Martina, Trebnje
Sande-Kamenik Martina, Malečnik
Selan Ivan, Suhadole
Silvester Vladimir, Mirna na Dol.
Strmčnik Miljana, Ruše pri Mar.
Štiglic Milka, Velenje
Terčon Jože, Kranj
Verdl Danilo, Jarenina
Vošnjak Darja, Ljubljana
Vrhovec Jože, Horjul
Zajc Josipina, Luče na Dolenjskem
Zalar Draga, Ljubljana
Zelko Ivan, špitalič
Žirovnik dr. Janko, Ljubljana

GROSISTIČNO TRGOVSKO PODJETJE

» M E R K U R «

LJUBLJANA - TRUBARJEVA CESTA 29

Nudi vsem cenjenim strankam — trgovskim podjetjem, trgovinam, kmetijskim zadrugam, obrtnim podjetjem in obratom razno galanterijsko, modno in konfekcijsko blago, razne gospodinjske stroje, obrtništvu pa dopolnilni pribor za dokončno izdelavo izdelkov

POTROŠNIKI!

Šivalne in ostale gospodinjske stroje lahko kupite v vseh trgovinah in blagovnicah, ki jih prodajajo na obroke! Šivalni stroji znamke »Veritas« so uvoženi iz Nemčije, znamke »Lada« pa iz Češkoslovaške, obe vrsti strojev so v ličnih kabinetih in vam bodo istočasno okras v vašem stanovanju

Celotni kolektiv se trudi, da cenjene odjemalce čim bolje in čim hitreje postreže za ustvaritev dobrih in trajnih trgovskih odnosov

Podjetje ima poslovne stike z raznimi podjetji na področju cele Jugoslavije. — Poleg bogate izbire domačega blaga ima na zalogi tudi večjo izbiro uvoženega blaga, med katerim so trenutno na razpolago: Britvice, termos steklenice, zadrge, stiskači, drukarji, ure budilke, potovalne ure (budilke), razna bižuterija, strojčki za striženje las, ročna italijanska in holandska volna, nylon vrvica za ribolov in še več drugih artiklov

Naročila sprejemamo vsak dan pismeno, telefonsko, ustmeno

Zahvaljujemo se cenjenim odjemalcem za dosedanje sode-

lovanje in se toplo priporočamo

V VELEBLAGOVNICI

nama

STE POSTREŽENI HITRO,
SOLIDNO IN POCENI

(P R E D P O Š T O)

VSAK NAKUP V VELEBLAGOVNICI

nama

POMENI PRIHRANEK
NA ČASU IN DENARJU

(P R E D P O Š T O)

ČE SE NE MORETE ODLOČITI ZA NAKUP,
PRIDITE V VELEBLAGOVNICO

nama

KJER SO VAM NA VPOGLED IN RAZPOLAGO
VSI PREDMETI ZA VAŠE POTREBE

(P R E D P O Š T O)

ČE ŽELITE VNOVČITI POTROŠNIŠKI ČEK
ALI KUPITI NA KREDIT,
PRIDITE V VELEBLAGOVNICO

nama

(P R E D P O Š T O)

Ljubljana, Cankarjeva 1
(uprava - Volfova 1)

